

Müəlliflər:

Qubad İbadoğlu
Azər Mehtiyev
Rövşən Ağayev

İqtisad elmləri namizədi
İqtisad elmləri namizədi

Bədii redaktor:

Cəmil Əlibəyov

Kitabın üz qabığının müəllifi:

Kirman Abdin

Kitab Milli Bütçə Qrupunun metodiki, Açıq Cəmiyyət İnstitutu - Yardım Fondunun maliyyə dəstəyi ilə İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi tərəfindən hazırlanıb.

İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi

İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi

Bakı şəhəri,

S.Rüstəmov küç. 3/6, mən. 3

Tel: (+994 12) 492 52 80

(+994 12) 497 11 61

Faks: (+994 12) 598 44 31

e-mail: erc-az@azeurotel.com

web: www.erc-az.org

ISBN 9952-8057-8-9

© İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi

ÖN SÖZ

Azərbaycan iqtisadiyyatı yeni mərhələyə qədəm qoymaqladır. Bu mərhələnin başlanğıcında qəbul edilən iqtisadi siyasət qərarları konseptual yanaşma və perspektiv qiymətləndirmə baxımından daha çox məsuliyyət tələb edir. Məsuliyyətin bölüşdürülməsi isə ictimai gəlirlərin artdığı şəraitdə istənilən səviyyədə səmərəli və şəffaf idarəetmə ehtiyacları yaradır. Bu ehtiyacların bir qisminin ödənilməsi üçün dövlət büdcəsinin hazırlanması, müzakirəsi və qəbulu prosesində daha geniş imkanlar açılır. Yeni ilin büdcəsinin proqnozlarının qısa və orta müddətli dövrdə iqtisadi inkişaf prioritetləri ilə uzlaşdırılması, sosial-iqtisadi tələblərin nəzərə alınması və bu əsasda proqnoz büdcəsinin hazırlanması, adətən bağlı qapılar arxasında aparılır. Ölkənin baş maliyyə sənədinə münasibət bildirməyə şərait yalnız parlamentdə büdcə dinləmələri zamanı formalaşır. Parlament müzakirələri mövcud sənədi əhəmiyyətli şəkildə dəyişdirmək ənənəsinə malik olmasa belə, növbəti il üzrə gözlənilən tendensiyaları qiymətləndirmək baxımından faydalı sayıla bilər. Çünki geniş kontekstdə müzakirə imkanlarının məhdudluğu şəraitində büdcəyə maksimum diqqət ictimai iştirakçılığın təminatına yönəlmiş fəaliyyətlə tamamlanarsa, o zaman büdcədə şəffaflıq közərtisi nəzərə çarpa bilər. Bu isə bizə həmin «közərtini alışıdırmaq və kölgədə qalanları da işıqlandırmaq» şansı yarada bilər.

Büdcə və büdcə proseslərinin şəffaflığının əhəmiyyəti yalnız ictimaiyyət üçün informasiyanın görüntülüyü və açıqlığı ilə bitmir. Büdcənin şəffaflığı demokratiyanın inkişafı üçün zəruri amillərdən hesab olunur və əhalinin, vətəndaş cəmiyyəti institutlarının büdcə proseslərində ictimai nəzarət funksiyasını həyata keçirmək qabiliyyətini və büdcə siyasəti məsələləri üzrə qərarların qəbulunda iştirak imkanlarını ifadə edir.

İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi Milli Büdcə Qrupunun üzvü kimi «Büdcənin şəffaf və səmərəli istifadəsi sahəsində təşəbbüsləri ictimai marağa çevirmək» missiyasının daşıyıcısı olaraq, artıq 3-cü maliyyə ilidir ki, sırası vətəndaşlar üçün büdcə bələdçisi hazırlayır. 2005 və 2006-cı illərdə nəşr olunmuş «bələdçi»nin yerinə yetirdiyi funksiyanın öhdəsindən layiqincə gəlməsi bu il üçün də həmin layihənin Açıq Cəmiyyət İnstitutu - Yardım Fondu tərəfindən maliyyələşdirilməsinə əsas oldu. 2007-ci maliyyə ili üçün nəzərdə tutulan «bələdçi» əvvəlkilərlə müqayisədə keyfiyyət dəyişiklikləri ilə fərqlənir. Bu nəşrdə Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondunun, Azərbaycan Respublikası Sosial Müdafiə Fondunun büdcəsinin təsviri, Milli Büdcə Qrupunun təqdimatı və digər keyfiyyət dəyişiklikləri «büdcə bələdçisi»ni daha da zənginləşdirib.

Bu kitab büdcəni «oxumaq» üçün dəyərli mənbə hesab oluna bilər. Lakin, bizlər büdcəni oxumamışdan əvvəl Sizlərə təqdim olunan bu kitabı oxumalıyıq. Güman edirik ki, oxucular zamanəmizin inkişaf tələblərinə nəzər salmaqla, ibrətli nəticələr çıxaracaq və bu kitab, yeni iqtisadi sistemə keçməkdə olan ölkəmizdə büdcə proseslərinin ictimailəşməsi və büdcənamələrin populyarlaşması yolunda ümidli istinad mənbəyinə çevriləcəkdir.

BÜDCƏNAMƏ

Büdcə Azərbaycan Respublikasının müvafiq dövlət hakimiyyəti və özünüidarəetmə orqanları vasitəsilə dövlətə və bələdiyyələrə məxsus vəzifə və funksiyaları yerinə yetirmək üçün lazım olan pul vəsaitinin yığılması və istifadə olunması üçün əsas maliyyə sənədidir. Azərbaycan Respublikasının büdcəsi əsasən aşağıdakı prinsiplər əsasında formalaşdırılır:

büdcə sisteminin vahidliyi;
müxtəlif səviyyəli büdcələrin müstəqilliyi;
dövlət büdcədənəkar fondların büdcədə tam əks etdirilməsi;
büdcənin balanslaşdırılması;
büdcə şəffaflığı;
büdcənin reallığı.

Büdcə sistemi bu sistemə daxil olan büdcələrin vahid prinsiplər əsasında fəaliyyətinə və onların müstəqilliyinə əsaslanır.

Büdcə sisteminin vahidliyi tənzimləyici mədaxil mənbələrindən istifadə etmək, məqsədli büdcə fondları yaratmaq, maliyyə ehtiyatlarını müxtəlif səviyyəli büdcələr arasında bölüşdürmək vasitəsilə büdcələrin qarşılıqlı əlaqəsinə əsaslanır.

Büdcələrin müstəqilliyi mövcud qanunvericiliyə uyğun olaraq mədaxil mənbələrinin və vahid büdcə təsnifatı çərçivəsində xərclərinin istiqamətlərini müəyyənləşdirmək hüququnun olması ilə təmin edilir.

Dövlət büdcədənəkar fondlarının büdcədə tam əks etdirilməsi büdcə təşkilatlarının, fondlarının və digər daxilolmalar üzrə vəsaitlərinin dövlət büdcəsində əksini tapmasına xidmət edir.

Büdcənin balanslaşdırılması, büdcədə nəzərdə tutulmuş xərclərin büdcənin gəlirlərinin və büdcə kəsirinin maliyyələşdirilməsinə sərf edilən məbləğin həcminə uyğun olaraq planlaşdırılmasını nəzərdə tutur. Belə olan halda dövlət büdcə vasitəsilə vergi və rüsumlar şəklində əldə etdiyi vəsaitlərdən çox xərcləyə bilmir. Əks təqdirdə qiymətli kağızların mənbəsiz emissiyası nəticəsində büdcə kəsirinin maliyyələşdirilməsi və bu prinsipin pozulması halları müşahidə olunur ki, bu da son nəticədə makromaliyyə sabitliyinin

pozulmasına gətirib çıxarır.

Büdcənin şəffaflığı cəmiyyətin hər bir üzvünə büdcənin «dilini» başa düşməyə və onun rəqəmlərini oxumağa, ödədikləri vergilərin necə xərclənməsini görməyə imkan verir, bu proses büdcə qərarlarının qəbulu və onlara əməl edilməsi sahəsində qanunverici orqanlar və ictimaiyyət tərəfindən nəzarət imkanlarını genişləndirir, bu da büdcənin işlənilməsi və yerinə yetirilməsində icra hakimiyyətlərinin məsuliyyətini artırır. Şəffaflıq büdcə işinə dair məlumatların yayılmasına və onun ictimailəşməsinə şərait yaradır. Lakin, büdcə işi və büdcə proseslərinin şəffaflığının əhəmiyyəti yalnız ictimaiyyət üçün informasiyanın əlçatanlığı və açıqlığı ilə bitmir. Büdcənin şəffaflığı demokratiyanın inkişafı üçün zəruri alətlərdən hesab olunur və əhəlinin, vətəndaş cəmiyyəti institutlarının büdcə prosesində ictimai nəzarət funksiyasını həyata keçirmək qabiliyyətini və büdcə siyasəti məsələləri üzrə qərarların qəbulunda iştirak

imkanlarını ifadə edir.

Büdcənin reallığı dövlətin iqtisadi potensialından istifadə səviyyəsini əks etdirir. Dövlətin iqtisadi potensialından nə qədər çox istifadə olunarsa büdcənin gəlirləri də bir o qədər artıq ola bilər. Bu işə dövlətin maliyyə potensialı, o sıradan da büdcə potensialının inkişaf göstəricisi hesab olunur.

Azərbaycan Respublikasının büdcə quruculuğunun tarixini xronoloji olaraq 3 dövrə bölmək olar: İlk büdcə quruculuğu prosesi ötən əsrin 20-ci ilinə qədər olan dövrü əhatə edir. Bu dövrdə Azərbaycanın büdcə sisteminə gəlirlərin büdcələr arasında bölgüsü üfüqi

şəkildə həyata keçirilirdi. Belə olan halda dövlət büdcəsi və yerli büdcələrin hər birinin ayrıca gəlirləri, rüsumları mövcud idi.

Sonradan keçmiş SSRİ-nin tərkibinə qatılan «müttəfiq respublikamız» suverenliyi ilə yanaşı, büdcə müstəqilliyini də itirmişdir. Azərbaycanda SSRİ tərkibində olduğu dövrdə ödənilən vergi və rüsumlar əsasən ittifaq büdcəsi vasitəsilə bölüşdürülürdü.

Nəhayət, 1991-ci ildə müstəqilliyimizin

bərpasından sonra 1993-cü ildə yenidən büdcə proqnozlaşdırılması və icrası məsələləri dövlətin iqtisadi siyasətinin başlıca alətlərindən birinə çevrilmiş və dövlət büdcəsinin layihəsi hər il parlament müzakirəsi vasitəsilə təsdiq olunmuşdur.

Hazırda ölkəmizin milli büdcə sistemini Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsi, Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsi və yerli büdcələr təşkil edir.

Azərbaycan Respublikasının büdcə sisteminin quruluşu

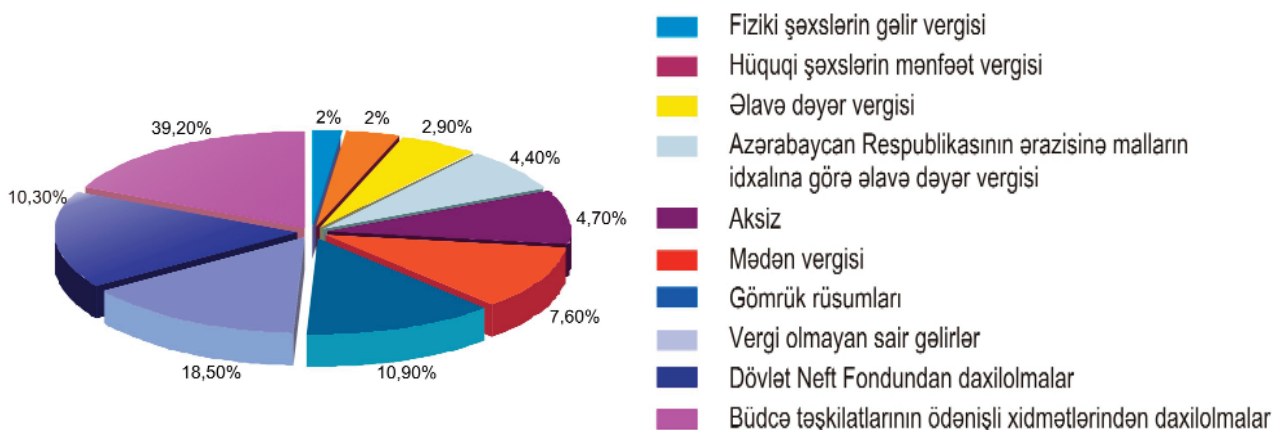

Büdcə təsnifatı büdcə gəlirlərinin təsnifatından, büdcə xərclərinin funksional, iqtisadi, təşkilati və sair prinsiplər əsasında tərtib olunmuş təsnifatından ibarətdir.

Büdcə gəlirlərinin təsnifatı – büdcə sistemində daxil olan büdcə gəlirlərinin qruplaşmasıdır. Büdcə gəlirləri 4 kateqoriyadan ibarətdir: vergilərdən daxilolmalar (1.1), sosial ayırmalar (1.2), qrantlar (1.3) və digər gəlirlər (1.4). Bu kateqoriyalardan asılı olaraq büdcə gəlirlərinin təsnifatı dörd səviyyədə: bölmə, yarım bölmə, maddə və yarım maddədən ibarətdir. Lakin, bu il də əvvəlki illərdə olduğu kimi, büdcənin gəlirlərinin təqdimatı vahid büdcə təsnifatına uyğun verilməyib.

Azərbaycan Respublikasının 2007-ci il dövlət büdcəsinin gəlirləri 5 milyard 335 milyon 700 min manat, xərcləri 5 milyard 714 milyon 700 min manat təsdiq edilib. Dövlət büdcəsinin mərkəzləşdirilmiş gəlirləri 5 milyard 169 milyon 173 min 900 manat, yerli gəlirləri 166 milyon 526 min 100 manat proqnozlaşdırılıb.

Dövlət büdcəsinin gəlirləri Ümumi Daxili Məhsulun 24 faizini təşkil edəcək. Büdcə gəlirlərində bütün növ vergi gəlirlərindən daxilolmaların xüsusi çəkisi 74,23 faiz proqnozlaşdırılıb. Cari il üzrə dövlət büdcəsi ötən ilin büdcəsinin gözlənilən icrası ilə müqayisədə 39,1 faiz çox proqnozlaşdırılıb.

Azərbaycan Respublikasının 2007-ci il dövlət büdcəsinin gəlirləri mədaxil mənbələri üzrə aşağıdakı məbləğlərdə nəzərdə tutulur

	Gəlir mənbələri	Məbləğ
2.1	Fiziki şəxslərin gəlir vergisi	550 000.0
2.2	Hüquqi şəxslərin mənfəət (gəlir) vergisi	2 095 000.0
2.3	Əlavə dəyər vergisi	990 000.0
2.3.1	Azərbaycan Respublikasının ərazisinə malların idxalına görə əlavə dəyər vergisi	410 000.0
2.4	Aksiz	240 000.0
2.4.1	Azərbaycan Respublikasının ərazisinə malların idxalına görə aksiz	60 000.0
2.5	Hüquqi şəxslərin əmlak vergisi	72 000.0
2.6	Hüquqi şəxslərin torpaq vergisi	27 000.0
2.7	Yol vergisi	18 200.0
2.7.1	Xarici dövlətlərin avtonəqliyyat vasitələri sahibləri tərəfindən ödənilən yol vergisi	1500.0
2.8	Mədən vergisi	107 300.0
2.9	Sadələşdirilmiş vergi	45 000.0
2.10	Gömrük rüsumları	158 500.0
2.11	Dövlət rüsumu	48 000.0
2.12	Dövlət mülkiyyətində olan torpaqların icarəyə verilməsindən icarə haqqı	4 000.0
2.13	Vergi olmayan sair gəlirlər	255 000.0
2.14	Dövlət əmlakının, özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaqların icarəyə verilməsindən daxilolmalar	2 800.0
2.15	Xarici dövlətlərin hökumətlərinə verilmiş kreditlər üzrə daxilolmalar	416.8
2.16	Səhmlərində dövlətin payı olan banklardan və digər kredit təşkilatlarından alınan dividendlər	14 700.0
2.17	Azərbaycan Respublikasının dövlət zəmanəti ilə kredit təşkilatlarından alınmış kreditlər üzrə daxilolmalar	2 015.7
2.18	Qeyri-maliyyə dövlət müəssisələrindən alınan dividendlər	3 300.0
2.19	Dövlət Neft Fondundan daxilolmalar	585 000.0
2.20	Büdcədən verilmiş kreditlər üzrə daxilolmalar	4 925.3
2.21	Təkrar borc sazişləri üzrə daxilolmalar	3 092.2
2.22	Aksiz mallarının satışından daxilolmalar	1 900.0
2.23	Ciddi hesabat blanklarının satışından daxilolmalar	150.0
2.24	Büdcə təşkilatlarının ödənişli xidmətlərindən daxilolmalar	107 400.0

Vergi daxilolmalarının struktur təhlili göstərir ki, 2000-2007-ci illərdə büdcə gəlirlərində əlavə dəyər vergisi, 2006-2007-ci illərdə isə mənfəət vergisi üstün xüsusi çəkiyə malik olub. Əlavə dəyər vergisinin son illərdə üstün mövqeyini itirməsi nəticəsində vergi daxilolmalarının strukturunda baş verən dəyişikliklərin başlıca səbəbi ABƏŞ-ə daxil olan şirkətlərin mənfəətə çıxması və bu əsasda da büdcəyə vergi ödənişlərinin kəskin şəkildə artması ilə izah oluna bilər. Nəticədə xarici neft şirkətlərinə «minnətdar olmaqla» mənfəət vergisi vergi daxilolmalarında aparıcı mövqə əldə edib. Bu il ərzində mənfəət vergisindən daxilolmaların büdcə gəlirlərinin yekununda payının 39,2 faizə çatacağı gözlənilir. Proqnozlara görə 2007-ci ilin büdcəsinə bu növ vergidən gözlənilən daxilolmaların 70 faizə qədərini (1,4 mlrd. manatını) neft şirkətləri ödəyəcək. Yeri gəlmişkən onu da qeyd edək ki, gələn il ərzində ARDNŞ-nin də büdcəyə cəmi ödəmələrinin artımı gözlənilir. ARDNŞ-nin 2006-cı ilin büdcəsinə gözlənilən ödəmələri ilə müqayisədə növbəti il üzrə 5 faiz artımın nəzərdə tutulması nəticəsində 2007-ci ildə bu şirkətdən daxilolmaların 1 mlrd. manata çatdırılması proqnozlaşdırılıb. Odur ki, növbəti ilin büdcə gəlirlərinin strukturunda ümumilikdə neft şirkətlərindən birbaşa daxil olmalar 2,4 milyard manata çatacaq ki, bu da bütövlükdə büdcə gəlirlərinin 45 faizini təşkil edəcək. 2007-ci ildə məhz həmin şirkətlərin eyni fəaliyyət üzrə ödədiyi vəsaitin toplandığı Neft Fondundan dövlət büdcəsinə 585 milyon manat vəsaitin ayrılması da proqnozlaşdırılıb. Bu transferin büdcənin cəmi gəlirlərində xüsusi çəkisi 11 faizə qədər olacaq. Beləliklə də cari ildə bütövlükdə neft sektorundan birbaşa daxilolmalar hesabına büdcə gəlirlərinin 56 faizə qədər təmin olunacaq.

Cari il Dövlət Gömrük Komitəsinin xətti ilə yığılan rüsumlar, idxala tətbiq olunan əlavə dəyər vergisi və aksizlərdən cəmi daxilolmaların büdcənin ümumi mədaxilində xüsusi çəkisi 12,12 faiz təşkil edəcək. Büdcə təşkilatlarının ödənişli xidmətlərindən daxilolmaların cəmi büdcə gəlirlərində payının 2 faizdən bir qədər artıq olacağı gözlənilir.

2007-ci ilin büdcəsinə əvvəlki illərin büdcəsindən fərqləndirən başlıca cəhətlərdən biri də beynəlxalq kapital bazarında dövriyyəyə buraxılmış istiqrazların (avrobondların) satışından daxilolmaların proqnozlaşdırılmasıdır. Bu mənbədən daxilolmalar hesabına büdcə kəsirinin bir hissəsinin maliyyələşdirilməsi gözlənilir. Buraxılış dəyəri minimum 250 milyon dollar olacaq avrobondların dövriyyə müddəti 5 il, illik gəlirləri 5-6 faiz olacaq. Lakin, avrobondların buraxılışına görə, 2007-ci ildə Azərbaycan Respublikasının dövlət zəmanətli kreditlərinin limiti 1,2 mlrd. manat müəyyənləşdirilib. Məlumat üçün qeyd edək ki, 2006-cı il üçün tətbiq olunan limit 600 milyon manat təşkil edirdi. Bu ilki vəsaitin 300 milyon manatının yol tikintisinə, 300 milyon manatının

Subsidiya "termometri" (AZN)

Sumqayıt	26.275.986
Gəncə	21.833.686
Ağdam	18.731.829
Şəki	16.243.249
Şəmkir	16.053.146
Tovuz	14.953.707
Cəlilabad	14.671.580
Füzuli	13.410.143
Lənkəran	12.899.903
Bərdə	12.514.975
Mingəçevir	12.391.180
Xaçmaz	11.766.343
Laçın	11.634.897
Masallı	11.496.621
Gədəbəy	11.473.878
Goranboy	11.189.280
Ağcabədi	11.049.453
Quba	10.893.102
Salyan	10.824.718
Sabirabad	10.779.441
Kəlbəcər	10.380.242
Yevlax	10.110.552
Zaqatala	9.847.412
Şamaxı	9.035.161
Göyçay	8.920.299
Qazax	8.916.439
İmişli	8.328.425
Qusar	8.241.891
Kürdəmir	8.159.828
Ağdaş	8.101.977
İsmayıllı	7.950.717
Qəbələ	7.827.431
Astara	7.781.726
Lerik	7.613.364
Beyləqan	7.579.754
Saatlı	7.426.467
Ucar	7.205.581
Cəbrayıl	7.160.850
Qax	6.930.925
Balakən	6.921.836
Əli Bayramlı	6.901.873
Biləsuvar	6.777.770
Neftçala	6.766.007
Ağstafa	6.485.380
Tərtər	6.357.230
Yardımlı	6.283.392
Abşeron	6.252.461
Ağsu	5.943.033
Xanlar	5.671.167
Daşkəsən	5.571.800
Oğuz	5.557.945
Samux	5.401.480
Qubadlı	5.256.051
Zərdab	5.148.715
Hacıqabul	4.702.207
Dəvəçi	4.677.126
Zəngilan	4.311.667
Şuşa	3.500.853
Qobustan	3.469.916
Siyəzən	2.979.371
Xızı	2.538.718
Xocavənd	2.432.454
Xocalı	1.685.498
Naftalan	1.379.011
Xankəndi	
Bakı	

dəmir yolu sisteminin rekonstruksiyasına və elektrik sisteminin inkişafına, 125 milyon manatı regionların inkişafına, konkret olaraq regionlarda su təchizatının yaxşılaşdırılmasına, 150 milyon manatı isə zibilin emalı zavodunun tikintisinə sərf ediləcək.

Ekspert qiymətləndirmələri təsdiq edir ki, büdcəyə həm vergi daxilolmaları üzrə və həm də xarici iqtisadi fəaliyyətlə əlaqəli ödəmələrin vəziyyəti gerçək situasiysını əks etdirmir. Bunun çoxsaylı iqtisadi səbəbləri sırasında - vergi yığımını üzrə maliyyə intizamına riayət olunmaması, tədiyəçilərin vergi mədəniyyətinin formalaşmaması, həm daxili və həm də xarici iqtisadi fəaliyyətlə əlaqədar olan əməliyyatlarda dövrüyenin gizlədilməsi, fiskal orqanların fəaliyyətində korrupsiya şəbəkəsinin mövcudluğu kimi ciddi arqumentlərlə əsaslandırmaq mümkündür.

İri vergi ödəyiciləri, xüsusilə də ARDNŞ

hesablanmış vergi ödənişlərinin bir qismini mərkəzi icra hakimiyyəti ilə razılaşdırılmış formada büdcəyə ödəmir. Hətta dünya bazarında neftin qiymətinin artmasına baxmayaraq, 2002-ci ildən başlayaraq 2004-cü ilə qədər ARDNŞ-nin mənfəət vergisindən büdcəyə daxilolmalar azalıb. Belə ki, 2002-ci ildə ARDNŞ-nin mənfəət vergisindən büdcəyə 329 mlrd. manat, 2003-cü ildə 299,2 mlrd. manat, 2004-cü ildə isə 157,5 mlrd. manat ödənilib. Rəsmi məlumatlara görə 2004-cü ildə ARDNŞ-nin mənfəəti 1,06 mlrd. manat, 2005-ci ildə isə 1,2 mlrd. manat təşkil edib. Bu göstəricilərin fonunda hər iki ildə ARDNŞ-nin gəlirləri dövlət büdcəsinin gəlirlərini üstələyib.

2007-ci ilin dövlət büdcəsinin gəlirlər hissəsini qiymətləndirərkən aşağıdakı nəticələr çıxartmaq olur.

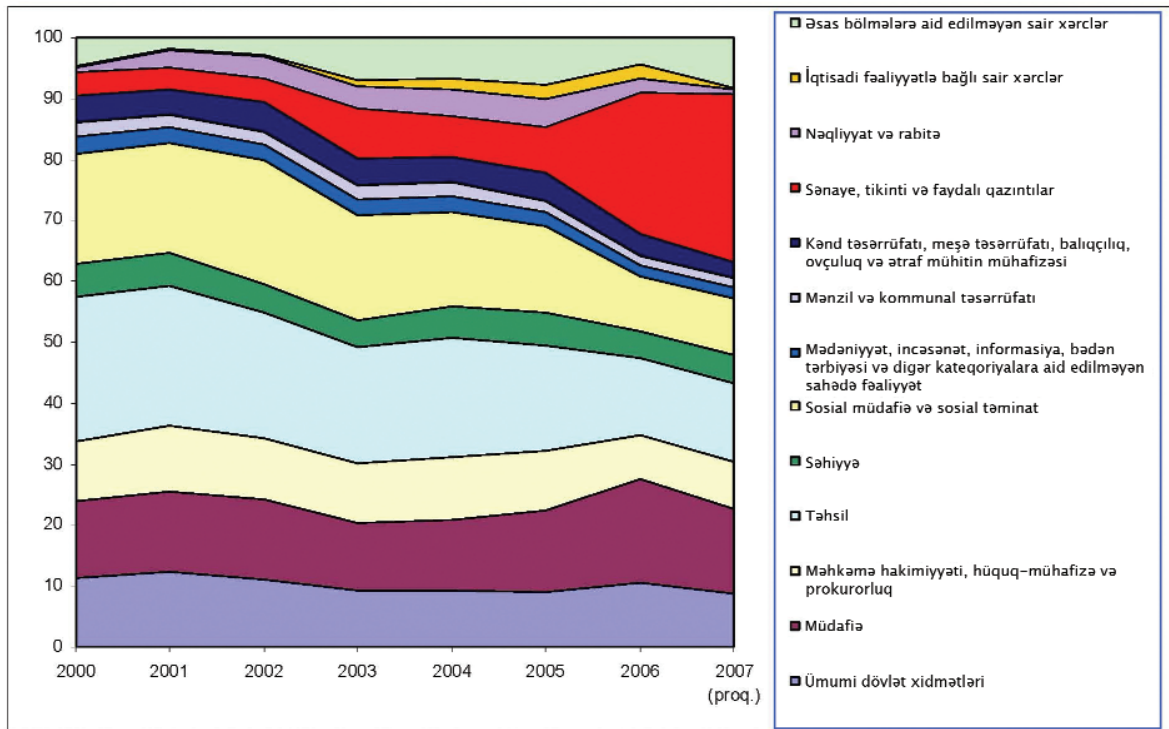
- büdcə gəlirlərinin həcmi ilə iqtisadiyyatın maliyyə potensialı adekvat deyildir;
- büdcənin gəlirlər hissəsinin formalaşdırılması zamanı vahid büdcə təsnifatına əməl edilməməsi səbəbindən daxilolmaların təhlilini aparmaq imkanları məhdud olaraq qalır;
- büdcə gəlirlərinin Ümumi Daxili Məhsulun 24 faizini təşkil etməsi beynəlxalq təcrübədə iqtisadi liberallaşdırma göstəricisi sayılsa da, gizli iqtisadiyyatın miqyasının yüksək olduğu Azərbaycan kimi ölkələrdə vergi intizamının zəif olması ilə əlaqələndirilməlidir;
- qeyri-neft büdcəsi neft büdcəsinə mövqelərini daha böyük hesabla uduzmaqda davam edir, nəticədə qeyri-neft büdcə kəsinin həcmi daha da artır;
- büdcə gəlirlərinin formalaşmasında Abşeron iqtisadi rayonun payı digər 10 iqtisadi rayonun birlikdə payından 9 dəfəyədək çoxdur;
- büdcə daxilolmalarının neft sektorundan asılılıq göstəricisi daha kəskin xarakter alır;
- qeyri-neft istehsal sektorunun büdcə daxilolmalarında payı azalmağa davam edir;
- büdcə gəlirlərinin formalaşmasında qeyri-neft özəl sektorunun payı qənaətbəxş deyildir;
- büdcə gəlirlərində vergi daxilolmalarının strukturunda mənfəət vergisi hesabına baş verən dəyişiklik nəinki büdcənin, hətta hökumətin büdcə-vergi siyasətinin prioritetlərinin də iri vergi ödəyicilərindən asılılığını artırır;
- büdcə gəlirlərində fiziki şəxslərin gəlir vergisinin payının az olması büdcəyə vətəndaş nəzarəti, büdcə prosesində ictimai iştirakçılığa marağı azaldır;
- büdcə gəlirlərinin tərkibində yerli gəlirlərin cəmi 3 faizə qədər təşkil etməsi fiskal əksmərkəzləşmənin və tarazlaşdırmanın zəif olmasının göstəricisidir.

2007-ci ilin büdcəsinin xərc hissəsi 2006-cı ilə müqayisədə 42 faiz çox proqnozlaşdırılaraq, 5 milyard 715 milyon manata çatdırılıb. Bu vəsaitin 62 faizini cari xərclər, 38 faizini isə əsaslı xərclər təşkil edir. Cari xərclərin tərkibində əsasən əmək haqqı, müavinətlər, yardımlar, pensiyaların maliyyələşdirilməsi nəzərdə tutulub.

Dövlət büdcəsinin mərkəzləşdirilmiş xərcləri 4 milyard 986 milyon 594 min 800 manat, yerli xərcləri 728 milyon 105 min 200 manat məbləğində təsdiq edilib.

Əgər dövlət büdcəsi xərclərini şərti olaraq 100 manat götürsək, 2007-ci ildə ondan 26 manat 57 qəpik tikinti, 13 manat 94 qəpik

müdafie, 12 manat 83 qəpik təhsil, 9 manat 82 qəpik yerli icra hakimiyyətinin saxlanılması, 9 manat 23 qəpik sosial müdafie və təminat, 8 manat 66 qəpik ümumi dövlət xidməti, 6 manat 34 qəpik hüquq-mühafizə, 4 manat 72 qəpik səhiyyə, 2 manat 53 qəpik Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə verilən dotasiya, 2 manat 44 qəpik dövlət büdcəsinin ehtiyat fondu, 2 manat 41 qəpik kənd təsərrüfatı, 99 qəpik prezidentin ehtiyat fondu, 86 qəpik prokurorluq, 80 qəpik mədəniyyət və incəsənət, 74 qəpik elm, 46 qəpik məhkəmə hakimiyyəti, 11 qəpik meşə təsərrüfatı, 6 qəpik yerli büdcələrə verilən dotasiya, 2 qəpik ətraf mühitin mühafizəsi və sair xərclərin maliyyələşdirilməsinə yönəldiləcək.

2007-ci ilin dövlət büdcəsində əmək haqqı üçün nəzərdə tutulmuş xərclərin payı 21 faizə qədər proqnozlaşdırılıb. Bütövlükdə cari ilin büdcəsindən sosial yönümlü xərclərə ayrımların büdcə məxaricində payı 38 faiz olacaq. Baxmayaraq ki, 2007-ci ildə büdcədən maliyyələşən təşkilatlarda çalışan işçilərin əmək haqlarının artırılması üçün 275 milyon manat vəsaitin ayrılması nəzərdə tutulub, yenə də

Azərbaycanda əməyin ödənişi xərclərinin ÜDM-də xüsusi çəkisi digər MDB ölkələri ilə müqayisədə yalnız Tacikistanı qabaqlaya bilib. Belə ki, hazırda bu göstərici 23 faiz təşkil edir. Müqayisə üçün qeyd edək ki, Azərbaycanda 1991-ci ildə bu məqsədə yönəldilən xərclərin ÜDM-də xüsusi çəkisi 52 faiz təşkil edirdi və ölkəmiz bu göstəriciyə görə Ukrayna və Ermənistandan geri qalırdı. (bax: cədvəl 1).

	1991-ci il	2005-ci il
Azərbaycan	52	23
Ermənistan	53	40
Belarus	41	44
Qazaxıstan	42	33
Qırğızıstan	47	27
Maldova	-	42
Rusiya	44	43
Tacikistan	50	21
Ukrayna	59	46

Müqayisə üçün qeyd edək ki, müvafiq göstərici Almaniyada 58 faiz, ABŞ-da 59,4 faiz, Böyük Britaniyada isə 65 faiz təşkil edir.

MDB Statistika Komitəsinin 2005-ci il üzrə açıqladığı yekunlara görə, Azərbaycanda orta aylıq əmək haqqının səviyyəsi Rusiya, Belarus, Qazaxıstan və Ukraynadan geri qalır (bax: cədvəl 2). Unutmayaq ki, Azərbaycanda səhiyyə işçilərinin orta maaşları orta aylıq əmək haqqından 3 dəfəyədək, təhsil işçilərininki isə 2 dəfəyədək geri qalır. Növbəti illərin

proqnozlarına görə, Azərbaycanda 2009-cu ildə orta aylıq əmək haqqının 305 yeni manata çatdırılması gözlənilir. Bu isə Rusiyanın 2006-cı il göstəricisinə bərabərdir. Deməli, bizdə orta aylıq əmək haqqının Rusiyadakı ötən ilki səviyyəyə çatdırılması üçün hələ 3 il tələb olunur. Halbuki, 1992-ci ildə orta aylıq əmək haqqı səviyyəsinə görə Azərbaycan adıçəkilən ölkələrdən irəlində idi. O zaman biz Baltıqyanı ölkələrin səviyyəsinə yaxınlaşaraq, yalnız onlardan geri qalırdıq.

MDB ölkələrində orta aylıq əmək haqqı (2005-ci il)
Cədvəl 2.

	Milli valyuta vahidi ilə	2005-ci ildə 2004-cü ilə nisbətdə faizlə	ABŞ dolları ilə	Real əmək haqqı		1 günlük əməyin ödənişi
				2004-cü il	1991-ci il	
Azərbaycan, <i>manat</i>	590000	122	125	111	-	5,6
Ermənistan, <i>dram</i>	52100	120	114	119	77	5,2
Belarus, <i>bel. rubl</i>	469400	134	218	121	187	9,9
Qazaxıstan, <i>tenqe</i>	33800	119	254	111	82	11,5
Qırğızıstan, <i>som</i>	2572	117	63	112	32	2,9
Maldova, <i>ley</i>	1320	120	105	107	55	4,8
Rusiya, <i>rubl</i>	8530	124	302	110	82	13,7
Tacikistan, <i>somon</i>	90	149	29	137	20	1,3
Ukrayna, <i>qrivna</i>	806	137	157	120	79	7,1

Müqayisə üçün qeyd edək ki, 2004-cü ildə ABŞ-da 1 günlük əməyin ödənişi orta hesabla 126 dollar, İsveçdə 159 dollar, B.Britaniyada 161 dollar təşkil edib. MDB ölkələri arasında isə günə orta hesabla 10 dollardan çox əmək haqqını Belarus, Qazaxıstan, Rusiyada, 5 dollardan 7 dollaradək Azərbaycan, Ermənistan, Moldova və Ukraynada, 3 dollar Qırğızıstanda, 1,3 dollar Tacikistanda qazanmaq olar.

Bu il üçün isə sosial yönümlü xərclərin xüsusi çəkisi 37,9 faiz proqnozlaşdırılır.

2007-ci ilin büdcəsindən sosial müdafiə və sosial təminat xərcləri üçün 527,6 mln. manat ayrılıb ki, onun da 96,5 faizini sosial müdafiə xərcləri təşkil edəcək. Bu xərc maddəsi üzrə Sosial Müdafiə Fonduna ayırmaların payı 47 faizi ötür. Bu isə hələ də pensiya təminatının maliyyə yükünün dövlət büdcəsinin «çiyində» qalmasının göstəricisidir. Pensiya təminatında

yeni sistemə keçid dövründə dövlət büdcəsi vəsaitlərinin payının artımı özünümaliyyəlmə sxeminin hələ də effektiv işləməsinə dəlalət edir. Rəsmi statistik məlumatlara görə, hazırda 1 nəfər pensiyaçıya cəmisi 1,4 nəfər sığorta ödəyicisi düşür. Halbuki, beynəlxalq təcrübədən çıxış etsək bu sxemin effektiv işləməsi üçün bu göstəricinin 1-in 4-ə, ən pis halda isə 3-ə nisbətində olması arzuolunandır.

2007-ci ildə əhaliyə pensiya, müavinət, təqaüd və digər ödənişlər üzrə xərcləri maliyyələşdirmək üçün büdcədən 504, 2 milyon manat və ya 8,8 faiz vəsait ayrılması nəzərdə tutulub. Cari il ərzində bu məqsədə yönələn büdcə vəsaitlərinin ÜDM payının 2,29 faizə çatacağı gözlənilir. Aşağıdakı cədvəl vasitəsilə MBD dövlətlərinin pensiya təminatına yönəltdiyi xərclərin ÜDM-dəki payına nəzər yetirək:

(bax: cədvəl 3.)

MDB dövlətlərinin pensiya təminatı xərcləri, (2005-ci ilin yekunları üzrə)

Cədvəl 3.

Ölkə	Pensiya xərcləri ÜDM-də faizlə
Azərbaycan	2,1
Ermənistan	3,5
Belarus	8,8
Gürcüstan	1,8
Qazaxıstan	5,5
Qırğızıstan	7,8
Moldova	7,9
Rusiya	4,6
Türkmənistan	2,2
Özbəkistan	6,9
Ukrayna	13,5 ¹

¹ 2004 – cü il

Ölkələr üzrə pensiyaların orta məbləği

Azərbaycan	24,2	ABŞ	895
Ermənistan	16,7	Almaniya	1080
Belarus	100	Böyük Britaniya	700
Gürcüstan	9.0	Avstriya	1200
Qazaxıstan	91.3	İsveçrə	890
Qırğızıstan	13.4	Fransa	900
Moldova	16,7	Yaponiya	800
Rusiya	50,2	Danimarka	800
Tacikistan	8,6	Çili	280
Türkmənistan	18,8	Sloveniya	325
Özbəkistan	20,4	Polşa	240
Ukrayna	76,0	Macarıstan	140

Ümumi Daxili Məhsulda pensiya təminatı xərclərinin payı

Növbəti ilin büdcəsində ən çox narahatlıq doğuran məqamlardan biri də sənaye-tikinti və müdafiə xərclərinin heç bir təsnifatı göstərilmədən təqdimatıdır. Belə ki, səhiyyə, təhsil, mədəniyyət, sosial müdafiəyə ayrılmış vəsaitlərin birlikdə həcminə bərabər olan və büdcənin xərc hissəsinin yekununda 26,6 faizlik xüsusi çəkini ifadə edən sənaye-tikinti və faydalı qazıntı xərclərinin büdcə zərfində təqdimatı 1 sətir üzrə verilib və nəticədə bu vəsaitin kim tərəfindən, hara və necə xərclənməsi qeyri-müəyyən olaraq qalıb. 2007-ci il üzrə bu məqsədlə xərclənən vəsaitin məbləğinin 1,521 mlrd. manat olacağı gözlənilir ki, onun da 99,78 faizini tikinti xərcləri təşkil edəcək.

Müdafiə xərclərinə gəlincə, 2007-ci il ərzində dövlət büdcəsindən ayrılacaq vəsaitin sərəncam vericiləri məlum olsa da, onun da necə və hara xərclənəcəyi sualına cavab tapmaq mümkün

deyil. Bu xərc maddəsi üzrə ayrılmış vəsaitin büdcənin ümumi yekununda payı 14 faizə qədər, ÜDM-də xüsusi çəkisi 3,6 faizdən çoxdur.

2007-ci ilin büdcəsində xərclərin yarıya qədərini təsnifatı, yeni açılış yoxdur. Belə ki, 27 faizə qədər xüsusi çəkiyə malik olan sənaye-tikinti xərclərinin, 14 faizlik paya malik olan müdafiə xərclərinin, 7 faizə qədər xüsusi çəkiyə malik olan prezidentin və hökumətin ehtiyat fondunun, yeni yaradılmış «Avtomobil yolları» məqsədli büdcə fondunun vəsaitlərinin istifadə qaydaları məlum deyil. Dünya təcrübəsində 1 faizə qədər büdcə vəsaitinin gizli kodlarla qapalı saxlanması normal qəbul olunduğu halda, 2007-ci il üzrə Azərbaycanın dövlət büdcəsində bu göstərici 50 faizə yaxındır.

2007-ci ilin dövlət büdcəsinin xərclər hissəsini qiymətləndirərkən aşağıdakı nəticələr çıxartmaq olur:

- Cari ilin büdcəsi istehlak və korrupsiya imkanları geniş olan tikinti sektorunda investisiya yönü xərclərin üstün maliyyələşdirilməsi prioritetləri ilə seçilir;
- Cari ilin büdcəsində informasiyaya çıxış imkanları əvvəlki illə müqayisədə məhduddur;
- 2006-cı ilin büdcə qanununun icrası ilə bağlı prezident fərmanında 2007-ci ilin büdcəsinin proqramlar əsasında qurulması tələbi təsbit olunsada, bu ilin büdcə təsnifatında xərclərin məqsədli proqramlar üzrə bölüşdürülməsi həyata keçirilmədiyindən, büdcə xərclərinin monitorinqinin aparılması imkanlarını məhdudlaşır;
- 2007-ci ilin büdcə xərclərinin yarıya qədərini tam təsnifatı yoxdur, bəzi xərc maddələrinin təsnifatı qismən verilib;
- Cari ilin büdcə xərclərinin inflyasiya yaradan amilləri fəallaşdırmaq təsiri yüksəkdir;

2007-ci ilin büdcəsi inkişaf büdcəsi deyil, onun xərc siyasətinin regional disbalanslaşdırma, tarazlı iqtisadi inkişaf və sosial rifaha müsbət təsir imkanları zəifdir.

ÜMUMİ DÖVLƏT XİDMƏTLƏRİ XƏRCLƏRİ

Bu bölmə «Vahid büdcə təsnifatı»na əsasən büdcə xərcləri təsnifatının birinci funksional bölməsidir. 2007-ci ilin dövlət büdcəsindən bu bölməyə 503 milyon 590 min manat vəsait ayrılıb. Bu, ümumi büdcə xərclərinin 8,8 faizini təşkil edir. Müqayisə üçün qeyd edək ki, 2006-cı ilin dəqiqləşdirilmiş büdcəsindən bu bölməyə 504,3 milyon manat vəsait ayrılmışdı. Ötən ilin büdcə xərclərində bölmənin payı 12,5 faiz olub. Başqa sözlə, əvvəlki illə müqayisədə 2007-ci ilin büdcəsində «Ümumi dövlət xidmətləri» bölməsinin payı 3,7 bənd azalıb. Ötən illə müqayisədə azalma heç də yalnız bölmənin ümumi büdcədəki payında deyil, həm də onun mütləq həcmindədir – bu il bölməyə ayrılan vəsaitin ümumi məbləği 2006-cı ildəkindən təqribən 700 min manat azdır.

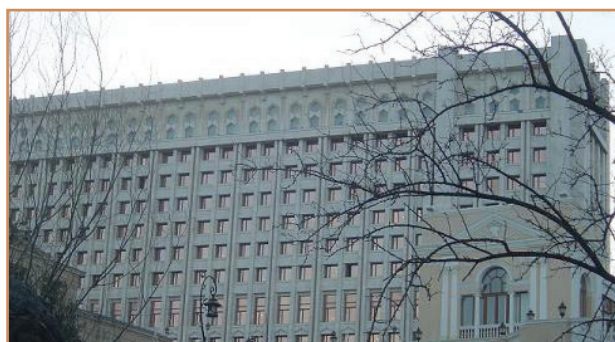
Bölmənin ümumi məbləğinin ötən illə

müqayisədə azalması əsasən dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi üçün bu il büdcədən 2006-cı ildəkindən 95,0 milyon manat az vəsait ayrılması ilə bağlıdır – ötən il məqsədə 184,8 milyon manat ayrıldığı halda, 2007-ci ildə 89,8 milyon manat nəzərdə tutulub.

Funksional təsnifatı

Vahid büdcə təsnifatına əsasən bu bölmə «qanunvericilik və icra hakimiyyəti, yerli özünüidarəetmə orqanlarının saxlanması xərcləri», «beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı xərcləri», «elm xərcləri», «başqa kateqoriyalara aid edilməyən ümumi dövlət xidmətləri xərcləri», «dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı xərclər», «yerli (bələdiyyə) büdcələrə verilən dotasiya» və «Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə verilən dotasiya» kimi köməkçi bölmələrdən ibarətdir.

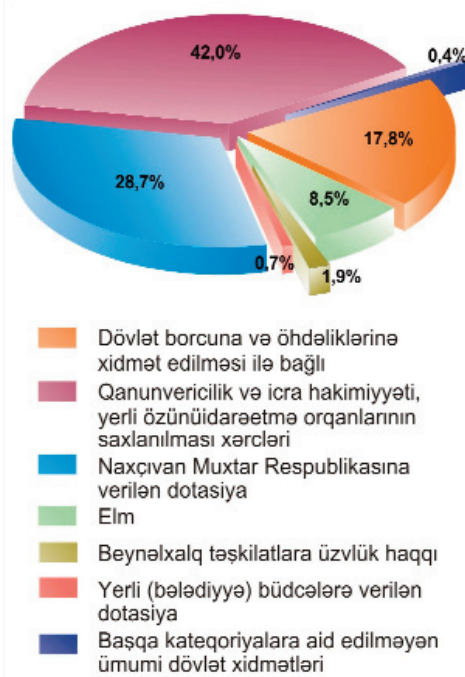
2007-ci ilin dövlət büdcəsindən ümumi dövlət xidmətləri üzrə ayrılan vəsaitlərin tərkibi və strukturu aşağıdakı cədvəldə əks olunub:

	Məbləği (milyon manat)	Payı, %-lə
Ümumi dövlət xidmətləri xərcləri	503,6	100
o cümlədən:		
- qanunvericilik və icra hakimiyyəti, yerli özünüidarəetmə orqanlarının saxlanması xərcləri	211,4	42,0
- beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı xərcləri	9,5	1,9
- elm xərcləri	42,6	8,5
- başqa kateqoriyalara aid edilməyən ümumi dövlət xidməti xərcləri	2,2	0,4
- dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı xərclər	89,8	17,8
- yerli (bələdiyyə) büdcələrə verilən dotasiya	3,5	0,7
- Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə verilən dotasiya	144,7	28,7

Cədvəldən görüldüyü kimi, bölmənin ümumi vəsaitlərinin 42,0 faizi qanunvericilik və icra hakimiyyəti, yerli özünüidarəetmə orqanlarının saxlanılmasına, 28,7 faizi Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə dotasiyanın verilməsinə, 17,8 faizi dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsinə, 8,5 faizi isə elmə yönəldilir. Vəsaitin çox cüzi bir hissəsi – 3,5 milyon manatı, yaxud 0,7 faizi yerli özünüidarəetmə (bələdiyyə) qurumlarının büdcələrinə dotasiya verilməsi üçün nəzərdə tutulur.

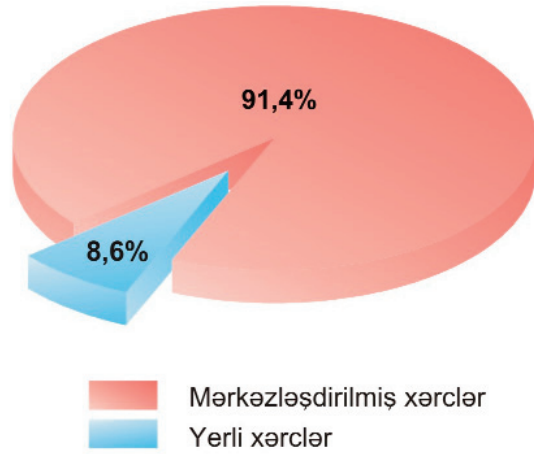
«Ümumi dövlət xidmətləri» bölməsinin köməkçi bölmələr üzrə strukturunu aşağıdakı kimi göstərmək olar:

«Ümumi dövlət xidmətləri» bölməsi üzrə nəzərdə tutulan vəsaitin 460,3 milyon manatı (və

ya 91,4 faizi) mərkəzləşdirilmiş, yerdə qalan 43,3 milyon manatı (8,6 faizi) isə yerli xərclər kimi təsnifləşdirilir.

Ümumi dövlət xidmətləri xərclərinin

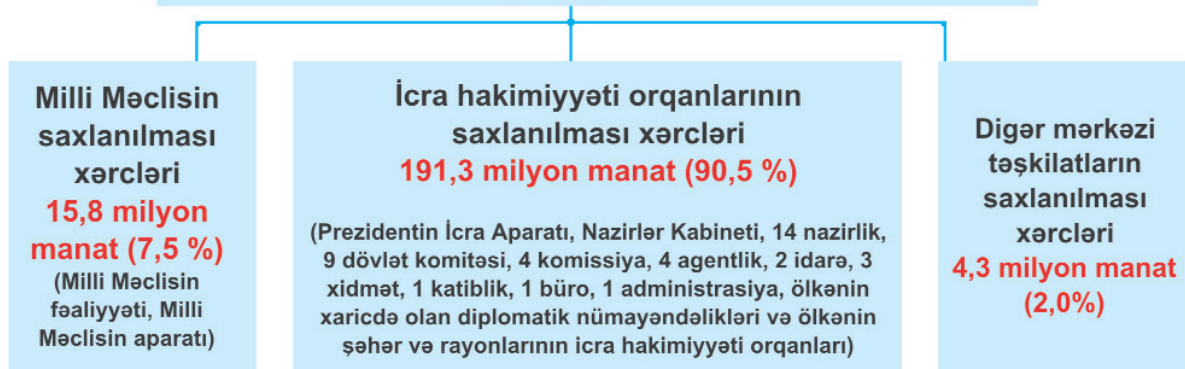
Təşkilati təsnifat

Bölmənin ümumi vəsaitinin 211,4 milyon manatı, yaxud 42,0 faizi «Qanunvericilik və icra hakimiyyəti, yerli özünüidarəetmə orqanlarının saxlanılması xərcləri» köməkçi bölməsinə ayrılır.

Bu vəsaitin özü də 3 yerə bölünür:

1. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin saxlanılması xərcləri;
2. Azərbaycan Respublikasının icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanılması xərcləri;
3. Azərbaycan Respublikasının digər mərkəzi təşkilatlarının saxlanılması xərcləri;

Qanunvericilik və icra hakimiyyəti, yerli özünüidarəetmə orqanlarının saxlanılması xərcləri 211,4 milyon manat

«Qanunvericilik və icra hakimiyyəti, yerli özünüidarəetmə orqanlarının saxlanması» üçün nəzərdə tutulan ümumi vəsaitin 191,3 milyon manatı (90,5 faizi) Azərbaycan Respublikasının icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanılmasına ayrılır. Bu vəsait hökumətin ayrı-ayrı qurumları (nazirliklər, komitələr, idarələr, agentliklər və s.) arasında onların miqyaslarına uyğun olaraq bölünür. Həmin vəsaitdən Prezidentin İcra Aparatına, Nazirlər Kabinetinə, 14 nazirliyə, 9 dövlət komitəsinə, 4 komissiyaya, 4 agentliyə, 2 idarəyə, 3 xidmətə, 1 katibliyə, 1 büroya, 1 administrasiyaya, ölkənin xaricdə olan diplomatik nümayəndəlikləri və ölkənin şəhər və rayonlarının icra hakimiyyəti orqanlarına pay çatır¹.

Azərbaycan Respublikasının icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanması üçün ayrılan 191,3 milyon manatın təqribən 14 faizi (26,7 milyon manat) Prezidentin İcra Aparatına, 7,1 faizi (13,5 milyon manat) Vergilər Nazirliyinə, 4,7 faizi (9 milyon manat) Maliyyə Nazirliyinə, 3,9 faizi (7,4 milyon manat) Dövlət Statistika Komitəsinə, 3,2 faizi (6,0 milyon manat) Xarici İşlər Nazirliyinə, 2,5 faizi (4,9 milyon manat) Nazirlər Kabinetinə, 2,2 faizi (4,1 milyon manat) Təhsil Nazirliyinə, 1,6 faizi (3,0 milyon manat) İqtisadi İnkişaf Nazirliyinə verilir. Bu il şəhər və rayon icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanılmasına 37,9 milyon manat (icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanması xərclərinin 19,8 faizi), ölkənin xaricdə olan səfirlik, konsulluq və başqa diplomatik nümayəndəliklərinin saxlanması üçün 37,5 milyon manat (icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanması xərclərinin 19,6 faizi) sərf olunacaq.

«Qanunvericilik və icra hakimiyyəti, yerli özünüidarəetmə orqanlarının saxlanması xərcləri»nin 15,8 milyon manatı (7,5 faizi) Milli Məclisin saxlanması üçün nəzərdə tutulub. Həmin vəsaitlə Milli Məclisin fəaliyyəti təşkil olunur, millət vəkillərinə ödənişlər edilir, Milli Məclisin aparatı saxlanılır.

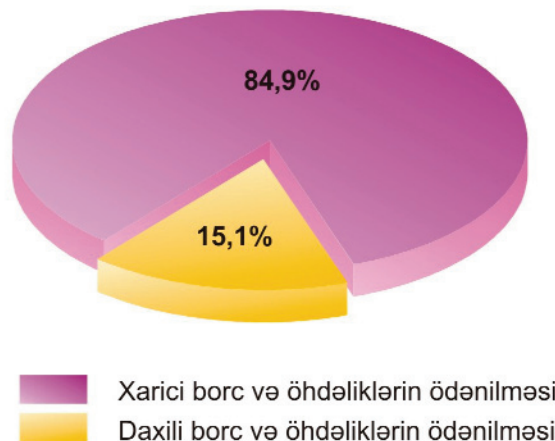
«Qanunvericilik və icra hakimiyyəti, yerli özünüidarəetmə orqanlarının saxlanması xərcləri»nin 4,3 milyon manatı (2,0 faizi) Azərbaycan Respublikasının digər mərkəzi təşkilatlarının saxlanılmasına yönəldilir. Bu vəsait hesabına Hesablama Palatası (1,8 milyon manat), Mərkəzi Seçki Komissiyası (1,3 milyon

¹ Qeyd edək ki, bunlardan başqa hökumətin (icra hakimiyyətinin) tərkibinə daxil olan daha 6 nazirlik, 1 komitə, 4 xidmət və 1 idarə var ki, onların saxlanması xərcləri büdcənin başqa bölmələrində «oturur».

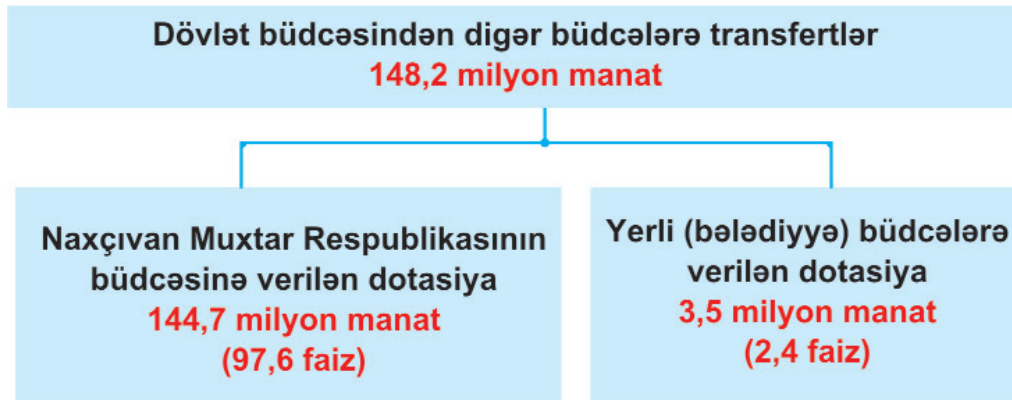
manat), İnsan Hüquqları üzrə müvəkkil (Ombudsman) (691 min manat) və Məhkəmə-Hüquq Şurası (508,8 min manat) maliyyələşdirilir.

2007-ci ildə dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı xərclərə 89,8 milyon manat yönəldiləcək ki, bu da «Ümumi dövlət xidmətləri» bölməsinə ayrılan vəsaitin 17,8 faizi qədərdir. Dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı xərclərin 13,6 milyon manatı (15,1 faizi) **daxili borclar** üzrə faizlərin və digər öhdəliklərin (buraya aiddir: dövlət istiqraz vərəqələri üzrə (10,0 milyon manat, «Kapital Bank» ASC-nin zəruri kapitala və likvidliyə olan tələbini ödəmək üçün buraxılmış istiqraz vərəqələri üzrə xərclər (təqribən 3 milyon manat), dövlət daxili uduşlu istiqraz vərəqələri üzrə (300 min manat) və s.) ödənilməsi, yerdə qalan 76,2 milyon manatı (84,9 faizi) isə **xarici borclar** üzrə faizlərin və digər öhdəliklərin ödənilməsi üçün nəzərdə tutulub.

Dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı xərclərin daxili və xarici borclara xidmət arasında bölünməsi proporsiyaları aşağıdakı şəkildə əks olunur.

«Ümumi dövlət xidmətləri» bölməsinə ayrılan vəsaitin 29,4 faizi – 148,2 milyon manatı – büdcələr arasında transfertlər üçün nəzərdə tutulub. Büdcələrarası transfertlər dedikdə dövlət büdcəsindən Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə və yerli (bələdiyyə) büdcələrə verilən dotasiyalar başa düşülür. Büdcələrarası transfertlər üçün ayrılan vəsaitin 144,7 milyon manatı (başqa sözlə 97,6 faizi) dotasiya kimi Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə çatacaq. Yerdə qalan 3,5 milyon manat (2,4 faiz) isə hazırda ölkəmizdə fəaliyyət göstərən 2700-dən çox bələdiyyə arasında bölünəcək və onlara dotasiya kimi veriləcək.

«Ümumi dövlət xidmətləri» bölməsinin daha bir köməkçi bölməsi «elm xərcləri»dir ki, buraya bölmənin ümumi vəsaitinin 8,5 faizi, yəni 42,6 milyon manatı yönəldilir.

Elm xərclərinin 30,8 milyon manatı (ümumi məbləğin 72,5 faizi) Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının, 5,3 milyon manatı (12,5 faizi) Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin, 1,5 milyon manatı (3,4 faizi) Milli Arxiv İdarəsinin, 1,4 milyon manatı (3,3 faizi) Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin, 943 min manatı (2,2 faizi) Meliorasiya və Su Təsərrüfatı ASC-nin və 919 min manatı (2,1 faizi) isə Azərbaycan Milli Ensiklopediyası Elmi Mərkəzinin sərəncamına keçir. Yerdə qalan vəsait isə bir neçə başqa nazirliyə və qurumlara verilir.

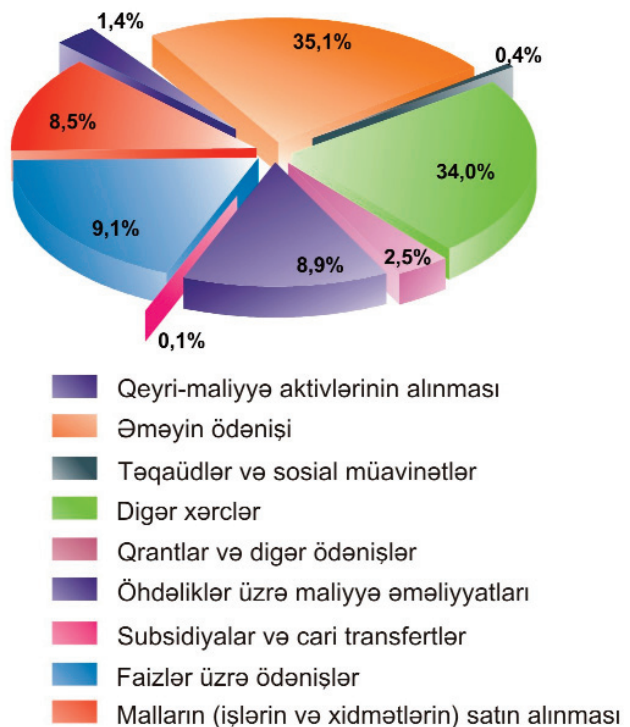
Dövlət büdcəsindən «Ümumi dövlət xidmətləri» bölməsinə ayrılan ümumi vəsaitin 9,45 milyon manatı (1,9 faiz) beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı xərcləri üçün nəzərdə tutulur. Bu, Azərbaycanın üzv olduğu beynəlxalq təşkilatlara (məsələn, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı, Avropa Şurası, İslam Ölkələri İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı, Müstəqil Dövlətlər Birliyi və s.) illik üzvlük haqqı kimi köçürüləsi vəsaitdir.

Nəhayət, «Ümumi dövlət xidmətləri» bölməsinin sonuncu köməkçi bölməsi «başqa kateqoriyalara aid edilməyən ümumi dövlət xidmətləri xərcləri»dir. Həmin istiqamətə büdcədən 2,2 milyon manat vəsait ayrılacaq ki, bu da ümumi dövlət xidmətlərinə ayrılan vəsaitin 0,4 faizi qədərdir. Bu vəsaitlər müxtəlif siyahıyaalınma tədbirlərinin keçirilməsi və dövlət statistika sistemində islahatların aparılması ilə bağlı xərclərin maliyyələşdirilməsinə (bu məqsədlər üçün Dövlət Statistika Komitəsinə 277,9 min manat verilir), həmçinin seçici siyahılarının dəqiqləşdirilməsi və seçkilərin keçirilməsi ilə bağlı xərclərə (bu işlər üçün Mərkəzi Seçki Komissiyasına 1,94 milyon manat ayrılır) sərf olunur.

İqtisadi təsnifat

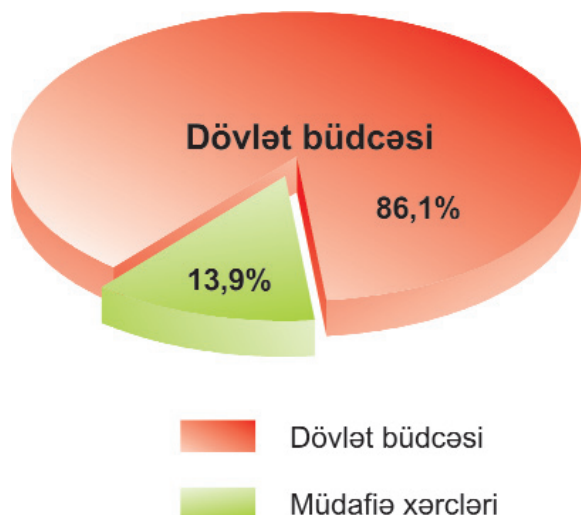
2007-ci ildə dövlət büdcəsinin «Ümumi dövlət xidmətləri» bölməsinə ayrılan vəsaitin iqtisadi təsnifatında əməyin ödənişi (35,1 faizi) və digər xərclər (34,0 faizi) bölmələri əsas çəkiyə malikdir. Əməyin ödənişi bölməsi işçilərə verilən əmək haqqını və əmək haqqına üstəlik xərcləri (sosial sığorta ayırmalarını) ehtiva edirsə, digər xərclər - mülkiyyətə bağlı xərclər (icarəyə vermə, lizinq və s.), ekspert xidmətləri, statistik tədqiqatlar, əsaslı təmir xərcləri, bank xidməti xərcləri və bir sıra başqa xərclər aiddir.

Ümumi dövlət xidmətlərinə ayrılan vəsaitin tam iqtisadi strukturu aşağıdakı kimidir:

MÜDAFİƏ XƏRCLƏRİ

Bu ilin büdcəsində müdafiə xərclərinə 796,8 mln manat ayrılması proqnozlaşdırılır. Bu xərc maddəsinin büdcənin məxaric hissəsində xüsusi çəkisi 13,9 faiz təşkil edir.

2006-cı ilin müvafiq göstəricisi 16,3 faizə bərabər olub. Büdcənin cəmi xərclərinin

artımı müqabilində müdafiə xərclərinin daha üstün tempə artımı, ölkənin müdafiə qabiliyyətinin gücləndirilməsi, müdafiənin maddi-texniki bazasının dünya standart-

larına yaxınlaşdırılması məqsədilə həyata keçirilib. Belə ki, 2006-cı ilə nisbətən 2007-ci ildə müdafiə xərclərinin 35,8 faiz və ya 210,1 mln manat artırılması nəzərdə tutulub.

Təşkilati struktur

2007-ci ilin təsdiq olunmuş büdcəsində müdafiə xərcləri hazırda 3 nazirlik, 1 dövlət xidməti və 1 cəmiyyət arasında bölüşdürülüb.

Təşkilatın adı	2006-cı il gözlənilən icra, manatla	2007-ci ildə təsdiq olunmuş proqnoz, manatla	2007-ci ildə 2006-cı ilə müqayisədə, %-lə
Cəmi müdafiə xərcləri	662833843	796841138	120,2
Müdafiə Nazirliyi	573050619	624805824	109,0
Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi	40115182	58113555	144,9
Müdafiə Sənayesi Nazirliyi	19116878	60000000	313,9
Dövlət Sərhəd Xidməti	30516590	53832628	176,4
Könüllü Hərbi Vətənpərvərlik Texniki İdman Cəmiyyəti	34574	89131	257,8

Funksional təsnifat

Vahid büdcə təsnifatına görə, funksional baxımdan «Müdafiə» bölməsi «Müdafiə qüvvələri», «Milli təhlükəsizlik», «Müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində tətbiqi tədqiqatlar» və «Digər kateqoriyalara aid edilməyən» köməkçi bölmələrdən ibarətdir.

«Müdafiə qüvvələri» köməkçi bölməsinə silahlı qüvvələr, müdafiə sahəsində məsələlərə və xidmətlərə rəhbərlik, quru, dəniz, hava hücumlarından müdafiə qüvvələrinin idarə edilməsi, mühəndis və nəqliyyat qoşunlarının, rabitə qoşunlarının, hərbi kadr xidmətlərinin və digər qeyri-nizami xidmətlərin, ehtiyatda olanların və müdafiə məqsədli köməkçi qüvvələrin idarə edilməsi və ya onlara kömək göstərilməsi, həmçinin xaricdə olan hərbi attaşelərin aparatlarının və səhra hospitallarının saxlanması ilə bağlı xərclər, həmçinin xarici dövlətlərə hərbi yardımın göstərilməsi, mülki müdafiə məsələləri ilə bağlı xidmətlər daxildir.

«Milli təhlükəsizlik» köməkçi bölməsinə milli təhlükəsizlik qüvvələrinə rəhbərlik və onun idarə olunması, kadr siyasəti və saxlanması ilə bağlı xərclər daxildir.

«Müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində tətbiqi tədqiqatlar» köməkçi bölməsinə müdafiə və milli təhlükəsizliklə əlaqədar tətbiqi tədqiqatları və təcrübi işləri həyata keçirən təşkilatlara rəhbərlik və onların idarə edilməsi, elmi-tədqiqat institutları tərəfindən həyata keçirilən müdafiə və milli təhlükəsizliklə əlaqədar tətbiqi tədqiqatların və təcrübi işlərin həyata keçirilməsi ilə bağlı xərclər aiddir.

«Digər kateqoriyalara aid edilməyənlər» köməkçi bölməsinə – «Müdafiə» bölməsinə daxil edilmiş paraqraflarda öz əksini tapmayan digər xidmətlərlə bağlı xərclər daxildir.

Funksional təyinat

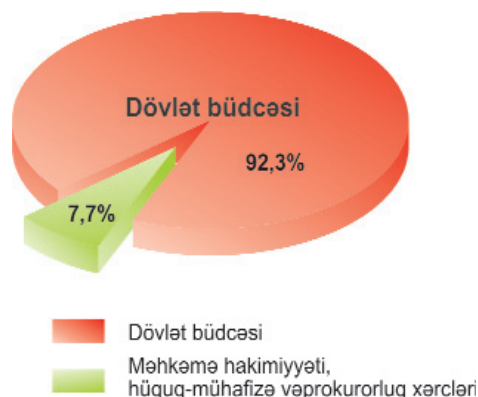
İqtisadi təsnifata görə 2007-ci ilin büdcəsində nəzərdə tutulmuş cəmi müdafiə xərclərinin 734,8 mln. manatı müdafiə qüvvələrinə, 58,1 mln. manatı milli təhlükəsizliyə, 2,3 mln. manatı müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində tətbiqi tədqiqatlar və 1,6 mln. manatı digər kateqoriyalara aid edilməyənlər köməkçi bölmələrinə ayrılıb.

MƏHKƏMƏ HAKİMİYYƏTİ, HÜQUQ-MÜHAFİZƏ VƏ PROKURORLUQ XƏRCLƏRİ

2007-ci ilin dövlət büdcəsində məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq xərclərinə 438,2 milyon manat vəsait ayrılması nəzərdə tutulub. Bu istiqamətə yönələn xərclərin yekunda çəkisi 7,7 faiz təşkil edir. Ötən illə müqayisədə məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq xərcləri 73,1 faiz artıb.

Təşkilati struktur

Təşkilati baxımdan bu xərclər məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq orqanlarının saxlanması üzrə bölüşdürülüb. Bu xərc bölməsi üzrə məhkəmə hakimiyyətinə daxil olan aşağıdakı təşkilatlara vəsait ayrılıb.

Təşkilatın adı	2006-cı il gözlənilən icra, manatla	2007-ci ildə təsdiq olunmuş proqnoz, manatla	2007-ci ildə 2006-cı illə müqayisədə,%-lə
Məhkəmə hakimiyyəti xərcləri	12083909	26357473	218,1
Konstitusiya Məhkəməsi	1958071	2655987	135,6
Ali Məhkəmə	1838535	3462471	188,3
Appelyasiya Məhkəməsi	1441501	1484848	103,0
İqtisad Məhkəməsi	531304	547134	103,0
Şəhər və rayon məhkəmələri	3865160	7916984	204,8
Yerli iqtisad məhkəmələri	243395	611844	251,4
Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmə	920095	1795676	195,2
Beynəlxalq müqavilələrdən irəli gələn mübahisələrə dair iqtisad məhkəməsi	125654	131509	104,7
Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə hərbi məhkəmə	491470	788042	160,3
Hərbi məhkəmələr	668724	1016051	151,9

2006-cı ilin büdcəsində hüquq-mühafizə orqanlarının saxlanması xərcləri aşağıdakı təşkilatlar arasında bölüşdürülüb.

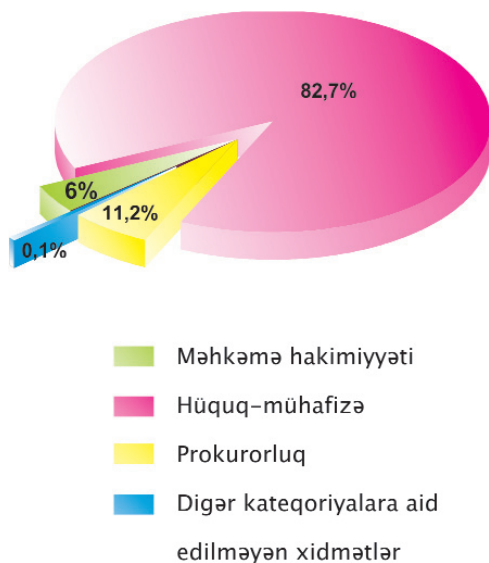
Hüquq-mühafizə orqanının adı	2006-cı il gözlənilən icra, manatla	2007-ci ildə təsdiq olunmuş proqnoz, manatla	2007-ci ildə 2006-cı illə müqayisədə, %-lə
Hüquq-mühafizə	224845523	362471063	161,2
Daxili İşlər Nazirliyi	114338866	137000881	119,8
Dövlət Gömrük Komitəsi	4125604	8570922	207,7
Dövlət Feldyeger Xidməti	1062494	1362521	128,2
Ədliyyə Nazirliyinin Penitensiar xidməti	23867648	42061010	176,2
Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidməti	22172191	32469713	146,4
Daxili İşlər Nazirliyi Daxili Qoşunların Baş İdarəsi	27119022	47013998	173,4
Ədliyyə Nazirliyi	6167879	11349460	184,0
Fövqəladə Hallar Nazirliyi	25991819	82642558	318,0

Bu ilin dövlət büdcəsində prokurorluq orqanlarının saxlanması xərcləri aşağıdakı təşkilatlar arasında belə bölüşdürülüb.

Prokurorluq orqanlarının adı	2006-cı il gözlənilən icra, manatla	2007-ci ildə təsdiq olunmuş proqnoz, manatla	2007-ci ildə 2006-cı illə müqayisədə, %-lə
Prokurorluq	15955123	49002405	307,1
Azərbaycan Respublikasının Baş Prokurorluğu	12437367	39352114	316,4
Azərbaycan Respublikasının Hərbi Prokurorluğu	3517756	9650291	274,3

Funksional təsnifat

Vahid büdcə təsnifatına görə «Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq» bölməsi «Məhkəmə hakimiyyəti», «Hüquq-mühafizə», «Prokurorluq», «Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq sahəsində tətbiqi tədqiqatlar» və «Digər kateqoriyalara aid edilməyən xidmətlər» köməkçi bölmələrindən ibarətdir.

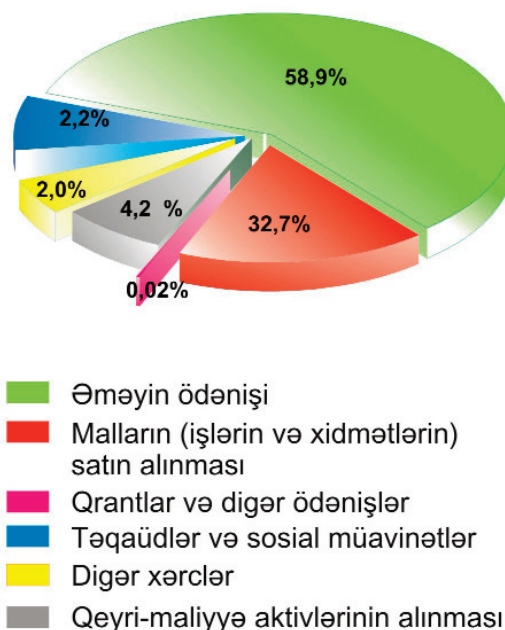

2007-ci ilin dövlət büdcəsindən məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq orqanlarına ayrılan vəsaitin 26,4 milyon manatı, 6 faizi məhkəmə hakimiyyətinə, 362,4 milyon manatı, 82,7 faizi hüquq-mühafizəyə, 49 milyon manatı, 11,2 faizi prokurorluq orqanlarının saxlanılmasına, 0,4 milyon manatı, 0,1 faizi digər kateqoriyalar aid edilməyən xidmətlərə yönəldilib.

İqtisadi təsnifat

Xərclərin iqtisadi təsnifatına gəlincə, bu kontekstdə məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq xərclərinin tərkibində əməyin ödənişi - 258,3 milyon manat, malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması – 143,4 milyon manat, qrantlar və digər ödənişlər – 0,086 milyon manat, təqaüdlər və sosial müavinətlər – 9,6 milyon manat, digər xərclər – 8,3 milyon manat, qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması – 18,5 milyon manat təşkil edəcək.

Stokholm Dünya Beynəlxalq Tədqiqatlar İnstitutunun dünya ölkələrinin 2005-ci ildə hərbi sahəyə ayırdığı vəsaitlərlə bağlı hesabatında qeyd olunur ki, 2005-ci ildə dünya dövlətlərinin ümumilikdə hərbi büdcəsi 1025,5 milyard dollar (dünya üzrə ÜDM-in 2,6%-i həcmində) təşkil edib. Ötən il hərbi sahəyə ən çox vəsait ayıran dövlətlərin siyahısına 505,8 mlrd. dollarla ABŞ başçılıq edir. Hesabatda göstərilir ki, ötən il Əfqanıstan və İraqdakı əlavə xərclər üçün ABŞ Konqresi hərbi sahəyə əlavə olaraq 81 mlrd. dollar vəsait ayırıb. ABŞ-ın müdafiə sahəsinə ayırdığı vəsait dünya üzrə hərbi xərclərin 47 faizindən çoxunu təşkil edib. 2003-2005-ci illərdə ABŞ-ın hərbi büdcəsində ümumilikdə 238 mlrd. dollar artım olub. Birləşmiş Ştatların orta müddətli dövrdə büdcə proqnozlarına görə, bu ilin müdafiə büdcəsinin 480 mlrd. manat olacağı gözlənilir ki, bu da 2011-ci ilə qədərki dövrdə pik göstərici hesab olunur. ABŞ-dan sonra birinci onluqda Böyük Britaniya (47,4 mlrd. dollar), Fransa (45,2 mlrd. dollar), Yaponiya (42,4 mlrd. dollar), Çin (35,4 mlrd. dollar), Almaniya (33,9 mlrd. dollar), İtaliya (27,8 mlrd. dollar), Rusiya (19,4 mlrd. dollar), Səudiyyə Ərəbistanı (19,3 mlrd. dollar), Şimali Koreya (15,5 mlrd. dollar) gəlir. Müdafiə sektoruna 15,1 mlrd. dollar ayıran Hindistan və 10,7 mlrd. dollar hərbi büdcəsi olan İsrail hərbi xərclərini sürətlə artıran dövlətlər siyahısındadır.

TƏHSİL XƏRCLƏRİ

2007-cı ildə dövlət büdcəsindən «Təhsil» bölməsi üzrə 733,2 milyon manat ayrılması nəzərdə tutulur ki, bu da ötən ilin göstəricisindən (498,5 milyon AZN) 234,7 milyon manat (və ya 42,7 faiz) çoxdur. Cari ildə təhsilə ayrılan vəsait büdcənin ümumi xərclərinin 12,8 faizi qədərdir ki, bu da ötən ille (12,4 faiz) müqayisədə 0,4 bənd çoxdur.

Bu il də, ötən il olduğu kimi, dövlət büdcəsindən təhsilə çəkiləcək xərclərin ölkə üzrə proqnozlaşdırılan ÜDM-in 3,3 faizi qədər olacağı gözlənilir.

Funksional təsnifat

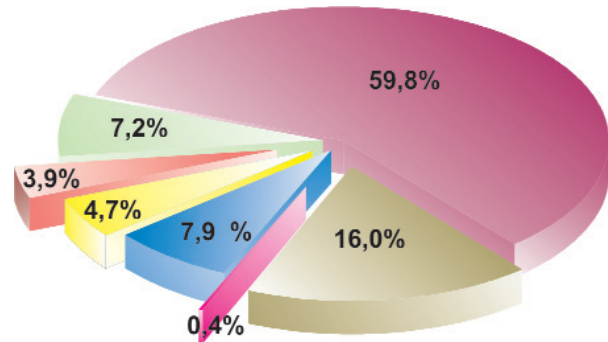
2007-cı ilin dövlət büdcəsində «Təhsil» bölməsi üzrə nəzərdə tutulan xərclərin köməkçi bölmələr üzrə quruluşu aşağıdakı cədvəldə əks olunub.

2007-ci ilin dövlət büdcəsində təhsil xərclərinin quruluşu

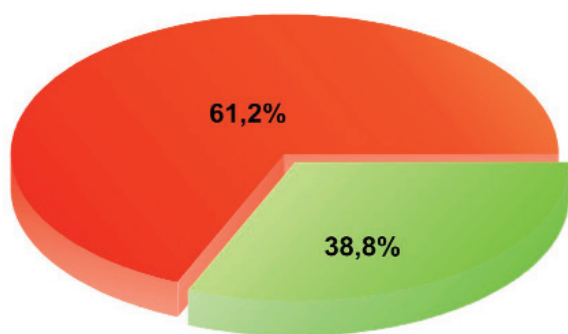
Köməkçi bölmələrin adı	məbləğ (milyon manat)	təhsil xərclərində payı, %-lə
4. Cəmi təhsil xərcləri	733,2	100
4.1. Məktəbəqədər və ibtidai təhsil xərcləri	53,0	7,2
4.2. Natamam və orta təhsil	438,2	59,8
4.3. İnternat və xüsusi məktəblər	28,7	3,9
4.4. Texniki-peşə məktəbləri və litseylər	34,6	4,7
4.5. Ali təhsil	57,95	7,9

Cədvəldən görüldüyü kimi, təhsil xərclərinin böyük əksəriyyəti – 59,8 faizi – natamam və orta təhsil məktəblərinə, 7,9 faizi ali təhsilə və 7,2 faizi isə məktəbəqədər və ibtidai təhsilə ayrılır. Bu bölmə xərclərinin 16,0 faizi isə təhsil sahəsində digər xidmətlərə yönəldilir.

- Natamam və orta təhsil
- Təhsil sahəsində digər xidmətlər
- Ali təhsil
- Məktəbəqədər və ibtidai təhsil
- Texniki-peşə məktəbləri və litseylər
- İnternat və xüsusi məktəblər
- Təhsil sahəsində tətbiqi tədqiqatlar

2007-ci ildə «Təhsil» bölməsinə ayrılan vəsaitin 61,2 faizi, yaxud 448,7 milyon manatı yerli xərclər üçün nəzərdə tutulur. Qalan 38,8 faiz vəsait (284,5 milyon manat) isə mərkəzləşdirilmiş xərclərə aiddir.

■ Yerli xərclər
■ Mərkəzləşdirilmiş xərclər

Təşkilati struktur

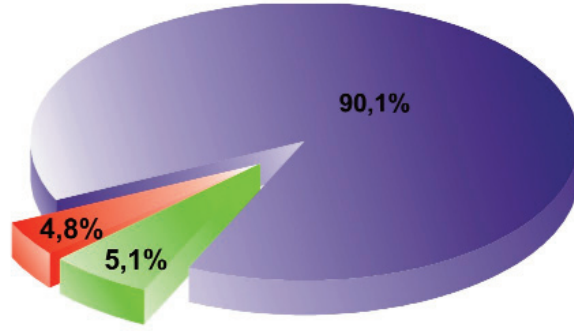
Dövlət büdcəsindən Təhsilə ayrılan vəsaitlər 15 təşkilat – 7 nazirlik, 1 Dövlət Komissiyası və 7 ali məktəb (universitet və akademiya) - arasında bölünür. Bununla belə, bütün xərclərin əksər hissəsi – təqribən 90 faizi Təhsil Nazirliyinin və onun tabeliyində olan rayon təhsil şöbələrinin sərəncamına verilir. Bütün vəsaitin 4,8 faizi Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin təhsil obyektlərinə, qalan 5,1 faizi isə yerdə qalan 13 qurumun sərəncamına keçir.

Təhsil xərclərinin təşkilati bölgüsü və quruluşu aşağıdakı cədvəldəki kimidir:

Təhsil xərclərinin təşkilati bölgüsü və quruluşu

Təşkilatın adı	Məbləğ (mln. manat)	Təhsil xərclərində payı, %-lə
Təhsil xərcləri, cəmi	733,2	100
o cümlədən:		
Təhsil Nazirliyi	661,1	90,1
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi	35,2	4,8
Səhiyyə Nazirliyi	3,6	0,5
Gənclər və İdman Nazirliyi	2,8	0,4
Vergilər Nazirliyi	0,17	0,0
Maliyyə Nazirliyi	0,08	0,0
Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi	0,06	0,0
Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Komissiyası	0,9	0,1
Bakı Dövlət Universiteti	7,4	1,0
Dövlət Neft Akademiyası	4,7	0,6
Dövlət Tibb Universiteti	6,0	0,8
Dövlət İqtisad Universiteti	6,0	0,8
Dövlət Kənd Təsərrüfatı Akademiyası	2,9	0,4
Xarici İşlər Nazirliyinin Diplomatik Akademiyası	2,0	0,3
Dövlət İdarəçilik Akademiyası	1,4	0,2

2007-ci ildə dövlət büdcəsində nəzərdə tutulan təhsil xərclərinin təşkilatlar arasında bögüsü

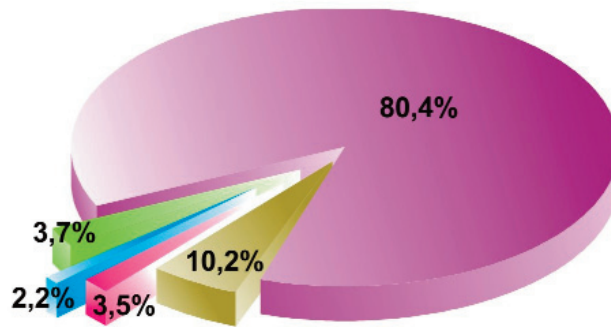

- Təhsil Nazirliyi
- Mədəniyyət və turizm Nazirliyi
- Digər təşkilatlar

İqtisadi təsnifat

İqtisadi məzmunu üzrə təhsil xərclərini ümumi şəkildə 5 istiqamətdə qruplaşdırmaq olar: bütün vəsaitin 589,84 milyon manatı, yaxud 80,4 faizinə qədər əməyin ödənilməsinə, 74,5 milyon manatı (10,2 faiz)

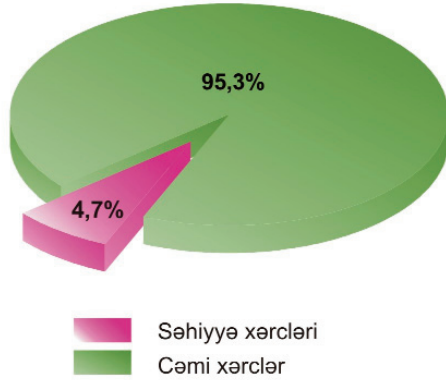
malların (işlərin, xidmətlərin) satın alınmasına, 25,4 milyon manatı (3,5 faiz) təqaüd və sosial müavinətlərin ödənilməsinə, 16,3 milyon manatı (2,2 faiz) qeyri-maddi aktivlərin alınmasına və yerdə qalan 27,2 milyon manatı (3,7 faiz) isə digər xərclərə yönəldiləcək.

- Əməyin ödənilməsi
- Malların (işlərin, xidmətlərin) satın alınması
- Təqaüd və sosial ödənişlər
- Qeyri-maddi aktivlərin alınması
- Digər xərclər

SƏHIYYƏ XƏRCLƏRİ

2007-ci ilin dövlət büdcəsindən ölkənin səhiyyə sistemine 270 milyon manat manat vəsait ayrılıb ki, bu da ötən ilin ortalarında dəqiqləşdirilmiş büdcədə nəzərdə tutulduğundan 100 milyon manat çoxdur. Hazırda proqnozlaşdırılmış səhiyyə büdcəsi dövlət büdcəsinin cəmi xərclərinin 4,7 faizini, ÜDM-in isə 1,22 faizini təşkil edir¹.

Müqayisə üçün qeyd edək ki, dövlət səhiyyə xərclərinin ÜDM-də payı Belarusda 4,9, Moldova və Türkmənistanda 3,7, Ukraynada 3,5, Rusiyada 3,4, Qazaxıstanda 2,4, Ermənistanda 1,3, Tacikistanda 1,0 və Gürcüstanda 0,55 faiz təşkil edir².

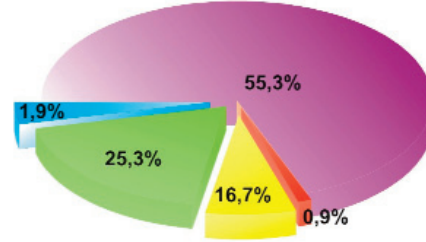
Adambaşına düşən səhiyyə xərclərinə gəlincə Azərbaycanda 2007-ci ildə onun həcmi 32 ABŞ dolları təşkil edəcək.

Dünya Səhiyyə Təşkilatının məlumatına görə, Avropa Birliyi ölkələrində adambaşına düşən səhiyyə xərcləri orta hesabla 1645 ABŞ dolları olduğu halda, bu göstərici MDB ölkələrindən Rusiyada 150, Belarusda 93, Türkmənistanda 79, Qazaxıstanda 56, Ermənistanda 45, Ukraynada 40, Moldovada 27, Gürcüstanda 25, Özbəkistanda 21, Qırğızıstanda 14 və Tacikistanda 6 ABŞ dolları məbləğinə ekvivalent olub. Göründüyü kimi MDB məkanında Azərbaycan, Moldova, Tacikistan, Qırğızıstan, Özbəkistan və Gürcüstanı qabaqlayıb².

Funksional təsnifat

Vahid büdcə təsnifatına uyğun olaraq, səhiyyə xərcləri 5 funksional köməkçi bölmədə təsnifləşdirilir.

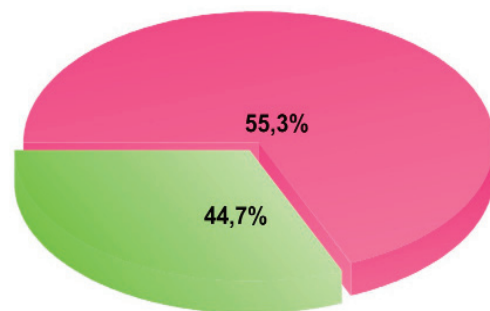
2007-ci illərdə dövlət büdcəsindən səhiyyəyə ayrılan vəsaitlərin funksional istiqamətlər üzrə bölgüsü

- Səhiyyə sahəsində digər xidmətlər
- Səhiyyə sahəsinə aid edilən digər xidmətlər
- Səhiyyə sahəsində tətbiqi tədqiqatlar
- Poliklinika və ambulatoriyalar
- Xəstəxanalar

Göründüyü kimi, səhiyyə xərclərinin 55,3 faizi (150 milyon manata qədər) xəstəxanalara ayrıldığı halda, ilkin səhiyyə müəssisələri hesab olunan poliklinika və ambulatoriyalara cəmi 16,7 faiz (təxminən 45 milyon manat) yönəldilməsi nəzərdə tutulur. Xərclərin 25,3%-i səhiyyə sahəsinə aid edilən digər xidmətlər, 1,9%-i səhiyyə sahəsində digər xidmətlər və 0,9%-i səhiyyə sahəsində tətbiqi tədqiqatlar bölməsinə ayrılıb.

Xəstəxanalara ayrılan xərclərin cəmi xərclərdə payı

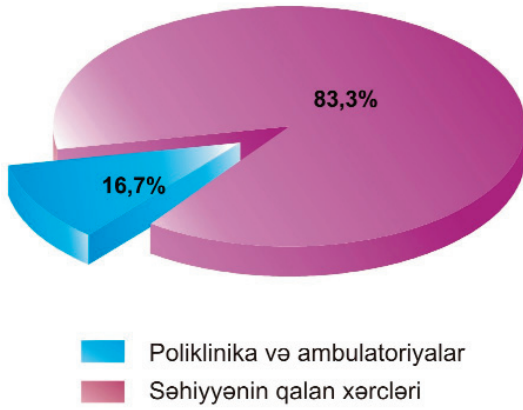

- Səhiyyəni qalan xərcləri
- Xəstəxanalar

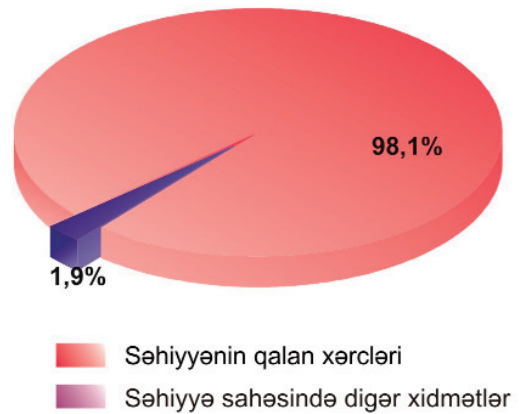
1. AYİB-in nesabati

2. The World Health Report -2005. WHO

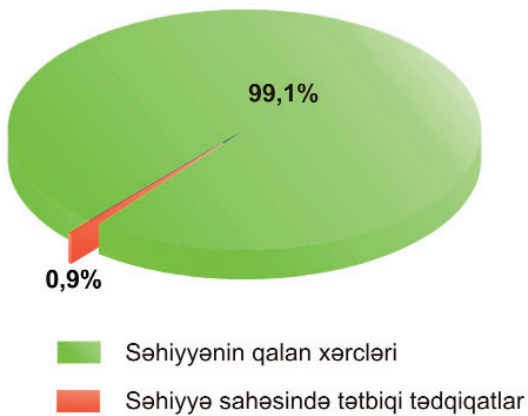
Poliklinika və ambulatoriyalara ayrılan xərclərin cəmi xərclərdə payı

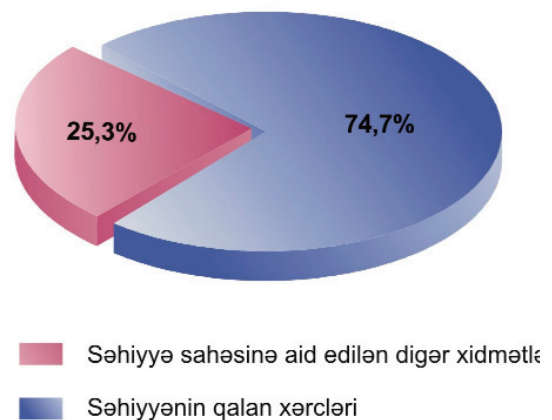
Səhiyyə sahəsində digər xidmətlərə ayrılan xərclərin cəmi xərclərdə payı

Səhiyyə sahəsində tətbiqi tədqiqatlara ayrılan xərclərin cəmi xərclərdə payı

Səhiyyə sahəsinə aid edilən digər xidmətlərə ayrılan xərclərin cəmi xərclərdə payı

Ötən illərlə müqayisədə səhiyyənin köməkçi funksional bölmələri arasında liderliyi əldə saxlayan xəstəxanaların səhiyyə büdcəsində xüsusi çəkisi aşağı düşməkdə davam edir. Lakin buna baxmayaraq, 2007-ci il üçün xəstənalara ayrılan büdcənin həcmi 2005 –ci illə müqayisədə 143 faiz, 2006-cı ilin gözlənilən icrası ilə müqayisədə 50,5 faiz çoxdur. Digər funksional köməkçi bölmələr üzrə tendensiyanı müşahidə etmək üçün aşağıdakı cədvələ müraciət edək.

2005-2007-ci illərdə dövlət büdcəsindən səhiyyəyə ayrılan vəsaitlərin funksional istiqamətlər üzrə strukturu

manatla

Funksional istiqamətlər	2005	2006	2007	2007-ci ilə müqayisə	
				2005-ci ilin icrası	2006-cı ilin icrası
				Faiz	Faiz
Səhiyyə xərcləri, cəmi	110942080	179143046	269546246	243,0	150,5
Xəstəxanalar	82355646	121072397	149011500	180,9	123,1
Poliklinikalar və ambulatoriyalar	20794836	33734125	44930654	216,1	133,2

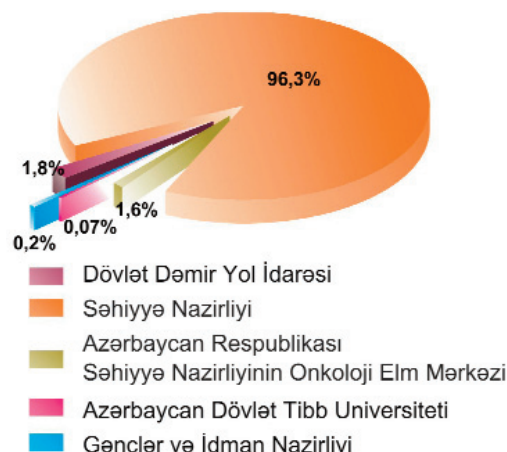
Göründüyü kimi, səhiyyənin funksional köməkçi bölmələri arasında ən çox artıma məruz qalanı səhiyyə sahəsinə aid edilən digər xidmətlər üzrə baş verib. Bu bölmə üzrə artım 2005-ci illə müqayisədə 1747,2%, 2006-cı illə müqayisədə isə 777,6% olmuşdur.

Təşkilati struktur

Səhiyyə xərclərinin təşkilati bölgüsü (2006-2007-ci illər)

Təşkilati istiqamətlər	2006	2007	%
Səhiyyə xərcləri, cəmi	179143046	269546246	150,5
Səhiyyə Nazirliyi	175211725	259606789	148,2
Dövlət Dəmir Yolu İdarəsi	3553434	4882012	137,4
Gənclər və İdman Nazirliyi	377887	566022	149,8
Azərbaycan Dövlət Tibb Universiteti	0	182383	0
Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin Onkoloji Elm Mərkəzi	0	4309040	0

2007-ci il dövlət büdcəsindən səhiyyəyə ayrılan xərclər 5 təşkilat arasında bölünmüşdür. Xərclərin 269,5 mln manatı və ya 96,3%-i Səhiyyə Nazirliyinin, 4,9 mln manatı və ya 1,8%-i Dövlət Dəmir Yolu İdarəsinin, 0,6 mln manatı və ya 0,2%-i Gənclər və İdman Nazirliyinin, 0,2 mln manatı və ya 0,07%-i Dövlət Tibb Universitetinin və 4,3 mln manatı və ya 1,6%-i Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin Onkoloji Elm Mərkəzinin payına düşür.

Səhiyyə xərclərinin proqramlar üzrə bölgüsü

Proqramlar üzrə cəmi:	34605190
“Hemofiliya və talassemiya irsi qan xəstəlikləri üzrə Dövlət Proqramı”nın maliyyə təminatı ilə bağlı xərclər	8680000
“Şəkərli diabet üzrə Dövlət Proqramı”nın maliyyə təminatı ilə bağlı xərclər	2777000
“Qanın, qan komponentlərinin donorluğu və qan xidmətinin inkişafına dair Dövlət Proqramı”nın maliyyə təminatı ilə bağlı xərclər	665000
“Tibbi müayinə kartı” sisteminin tətbiqi ilə bağlı xərclər	394000
“Elektron sağlamlıq kartı” sisteminin tətbiqi ilə bağlı xərclər	1558000
“Xroniki böyrək çatışmazlığı üzrə Tədbirlər Proqramı”nın maliyyə təminatı ilə bağlı xərclər	12400000
“Yoluxucu xəstəliklərin immunoprofilaktikasına dair Tədbirlər Proqramı”nın maliyyə təminatı ilə bağlı xərclər	1867000
“Ana və uşaqların sağlamlığının qorunması üzrə Dövlət Proqramı”nın maliyyə təminatı ilə bağlı xərclər	4843000
Azərbaycan Respublikasında payız-qış mövsümü dövründə səhiyyə müəssisələrinin istiliklə (daş kömürlə) təmin edilməsi ilə bağlı xərclər	1421190

Ötən illərdən fərqli olaraq 2007-ci ildə səhiyyə sahəsində bir neçə proqramın həyata keçirilməsi nəzərdə tutulub. Həmin proqrama ayrılan vəsaitin ümumi məbləği isə təxminən 34,6 mln manata bərabərdir. Bunlardan daha çox vəsait ayrılan proqramlardan “Xroniki böyrək çatışmazlığı üzrə Tədbirlər Proqramı”na 12,4 mln manat və ya 35,8%, “Hemofiliya və talassemiya irsi qan xəstəlikləri üzrə Dövlət Proqramı”na 8,7 mln manat və 25,1%, “Ana və uşaqların sağlamlığının qorunması üzrə Dövlət Proqramı”na 4,8 mln manat və 13,9% xərclənəcək.

İqtisadi təyinatı

Səhiyyə xərclərinin iqtisadi təyinatı (2006-2007-ci illər)

İqtisadi təsnifat	2006	2007	%
Səhiyyə xərcləri, cəmi	179143046	269546246	150,5
Əməyin ödənişi	117546507	159025707	135,3
Malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması	54509858	83521183	153,2
Təqaüdlər və sosial müavinətlər	408623	1297702	317,6
Digər xərclər	6115930	7873864	128,7
Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması	562128	17827790	3171,5

Səhiyyə xərclərinin iqtisadi təsnifatına görə, büdcədən ayrılan vəsaitin 59 faizə qədər əməyin ödənilməsinə yönəldilir. Lakin buna baxmayaraq səhiyyə işçilərinin orta aylıq əmək haqqları respublika səviyyəsindən 3 dəfəyədək geri qalır. Hazırda səhiyyə sisteminə 170 min nəfər çalışır. Yerdə qalan vəsaitin 83,5 mln. manatı və ya

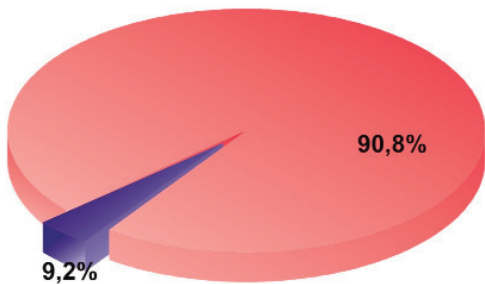
31%-i malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınmasına, 1,2 mln manatı və ya 0,5%-i təqaüdlər və sosial müavinətlərə, 7,9 mln manatı və 2,9%-i digər xərclərə, 17,8 mln manatı və 6,6%-i isə qeyri-maliyyə aktivlərinin alınmasına xərclənəcək.

SOSIAL MÜDAFIƏ VƏ SOSIAL TƏMİNAT XƏRCLƏRİ

Funksional təsnifat

2007-ci ildə dövlət büdcəsindən sosial müdafiə və sosial təminatla 528,4 mln. manat vəsait ayrılması nəzərdə tutulur. Bu, əvvəlki illə müqayisədə 153,01 mln. manat, yaxud 40,6 faiz çox olmaqla cəmi büdcə xərclərinin 9,2 faizini təşkil edəcək.

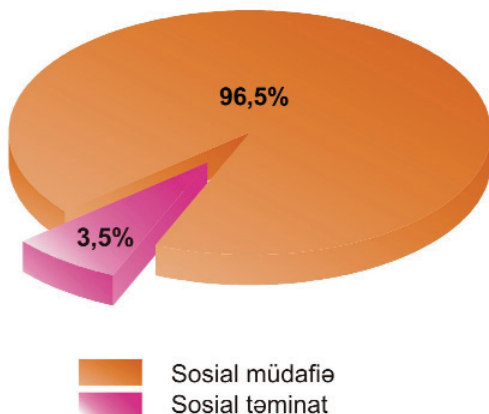
Bölmə xərclərinin dövlət büdcəsində payı

- Dövlət büdcəsi
- Sosial müdafiə və sosial təminat xərcləri

Qüvvədə olan büdcə təsnifatına əsasən, bu bölmə «sosial müdafiə» və «sosial təminat» köməkçi bölmələrinə ayrılır.

Xərclərin sosial müdafiə və sosial təminat üzrə bölgüsü

- Sosial müdafiə
- Sosial təminat

Cari ildə məcmu bölmə xərclərinin 510,1 mln. manatı, yaxud 96,5 faizi sosial müdafiə, 18,3 mln. manatı və ya 3,5 faizi isə sosial təminat sahəsində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsinə yönəldiləcək.

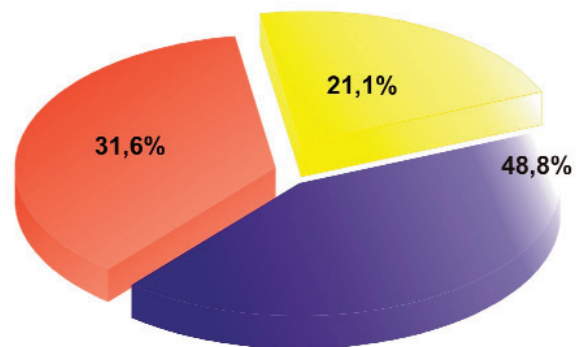

Sosial müdafiə xərclərinin strukturu

Əvvəlki dövrlə müqayisədə sosial müdafiə xərclərinin 146,1 mln. manat və ya 40,2 faiz artımı nəzərdə tutulur. Bu, «sosial müdafiə və sosial təminat» bölməsi üzrə məcmu artımların 96,1 faizini təşkil edir.

Sosial müdafiə xərclərinin sərəncamçısı rolunda 3 təşkilat – Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi (ƏƏSMN), Dövlət Sosial Müdafiə Fondu (DSMF), Qaçqın və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi (QMKİK) çıxış edir.

Sosial müdafiə xərclərinin təşkilati bölgüsü

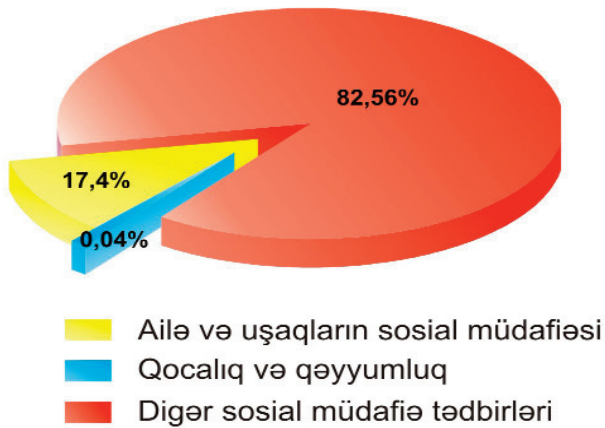
- Dövlət Sosial Müdafiə Fondu
- Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi
- Qaçqın və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi

2007-ci ildə sosial müdafiə xərclərinin 161,0 mln. manatı (31,6 faizi) ƏƏSMN, 248,2 mln. manatı (48,8 faiz) DSMF, 99,9 mln. manatı Dövlət Qaçqınkom vasitəsilə xərclənəcək. Öz növbəsində, 2006-cı ilə nisbətə bu il Əmək Nazirliyinin sərəncam verdiyi funksional istiqamətlər üzrə xərclərin 46,3 mln. manat (40,4 faiz), DSMF-nin vasitəsilə bölüşdürülən vəsaitlərin 84,6 mln. manat (51,6 faiz), Qaçqınkomun sərəncam verdiyi xərclərin isə 15,1 mln. manat (17,8 faiz) artımı proqnozlaşdırılır.

Sosial müdafiə xərclərinin funksional bölgüsü

Sosial müdafiə xərclərinin əhəmiyyətli hissəsi əhalinin müxtəlif təbəqələrinə pensiya, təqaüd və müavinətlərin ödənilməsinə sərf olunacaq. Bu vəsaitlərin funksional strukturu aşağıda əks olunub:

Sosial müdafiə xərclərinin funksional strukturu

Cari ildə «ailə və uşaqların sosial müdafiəsi» paraqrafı üzrə 88,5 mln. manat (köməkçi bölməyə aid bütün xərclərin 17,4 faizi) vəsait xərclənməsi nəzərdə tutulur ki, bu əvvəlki ilə nisbətən 2,2 dəfə (47,9 mln. manat) çoxdur. «Ailə və uşaqların sosial müdafiəsi» paraqrafına öhdəsində uşaqlar olan ailələrə pul və natural formada yardımların, uşağın dünyaya gəlməsilə əlaqədar müavinətlərin, uşağın doğulmasına görə haqqı ödənilən məzuniyyətlərə görə ödənişlərin verilməsilə bağlı xərclər daxildir. Öz növbəsində bu paraqraf çərçivəsində xərclərin 78 mln. manatı ünvanlı dövlət sosial yardımlarının verilməsinə yönəldiləcək.

Qocalıq və qəyyumluqla bağlı xərclər 0,2 mln. manat məbləğində proqnozlaşdırılır. Bu vəsaitlər müəyyən qrup dövlət qulluqlarına (məsələn, pensiya yaşına çatdıqda könüllü pensiyaya çıxan) və ailə başçısının ölümü zamanı öhdəsində olanlara müavinətlərin ödənilməsinə, həmçinin dəfn xərclərinə yönəldiləcək.

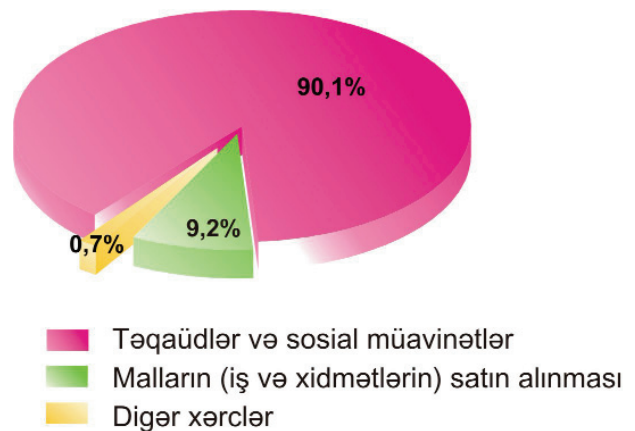
Sosial müdafiə xərclərinin 82,6 faizi, yaxud

420,5 mln. manatı «digər sosial müdafiə tədbirləri» paraqrafı çərçivəsində xərclənəcək. Bu əvvəlki ilə nisbətən 97,9 mln. manat (23,4%) çoxdur. Həmin xərclərin 248,3 mln. manatı DSMF vasitəsilə pensiyaların minimum məbləğinin artımına, 99,9 mln. manatı Qaçqınkomun sərəncamı əsasında qaçqın və məcburi köçkünlərin sosial müdafiəsinə (o cümlədən, aylıq müavinətlərə 51,7 mln. manat, bu kateqoriyadan olan vətəndaşların kommunal xidmətlərinin haqqının ödənilməsinə 33,1 mln. manat, onların ərzaqla təminatına 10,6 mln. manat xərclənəcək), 70,9 mln. manatı Əmək Nazirliyi vasitəsilə bir sıra təqaüd və sosial müavinətlərin ödənilməsinə (o cümlədən, 66,0 mln. manatı uşağın doğulmasına görə birdəfəlik müavinətlərə) sərf olunacaq

Sosial müdafiə xərclərinin iqtisadi təyinatı

Köməkçi bölmə üzrə xərclərin əsas hissəsi – 458,9 mln. manatı təqaüd və sosial müavinətlərin ödənilməsinə xərclənəcək. Bu, məcmu sosial müdafiə xərclərinin 90,1 faizini təşkil edir.

Sosial müdafiə xərclərinin iqtisadi təyinatı

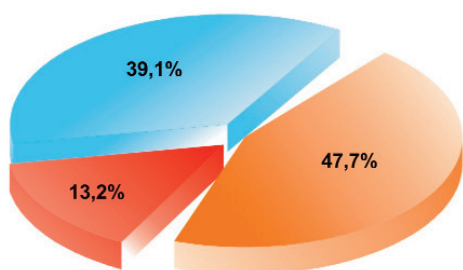
Eyni zamanda, sosial müdafiə xərclərinin 46700067 manatı və ya 9,2 faizi malların (iş və xidmətlərin) satın alınmasına yönəldiləcək.

Sosial təminat xərclərinin strukturu

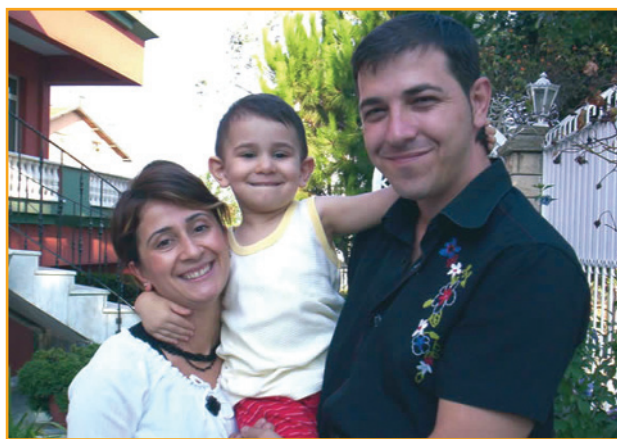
Sosial təminat xərclərində 6,1 mln. manat və ya 49,5 faiz artımı nəzərdə tutulur. Bu, «sosial müdafiə və sosial təminat» bölməsi üzrə məcmu artımların 3,9 faizini təşkil edir.

Sosial təminat xərclərinə yalnız bir təşkilat – Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi sərəncam verəcək. Bu köməkçi bölmə üzrə xərclər üç paraqraf çərçivəsində bölüşdürüləcək. Belə ki, həmin vəsaitlərin 7,2 mln. manatı, yaxud 39,1 faizi əlillərlə bağlı sosial təminat xərclərinə sərf olunacaq.

Sosial təminat xərclərinin funksional təyinatı

- Əmək və əhalinin sosial müdafiəsi tədbirləri
- Əlillərlə bağlı sosial təminat xərcləri
- Digər sosial təminat tədbirləri

Sosial təminat xərclərinin 8,8 mln. manatı (47,7%-i) əmək və əhalinin sosial müdafiəsi tədbirlərinə, 2,1 mln. manatı (13,2%-i) isə digər sosial təminat tədbirlərinə yönəldiləcək.

Sosial təminat xərclərinin iqtisadi təyinatı

Sosial təminat xərclərinin iqtisadi təyinatına gəldikdə, həmin xərclərin 9,0 mln. manatı əmək ödənişinə xərclənəcək. Bu, köməkçi bölmə üzrə xərclərin təxminən yarısı qədərdir.

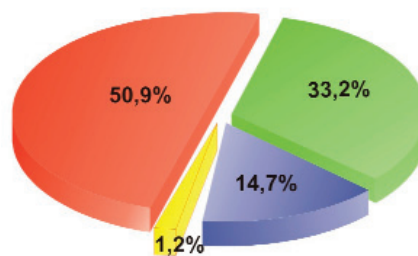
Sosial təminat bölməsi üzrə xərclərin 4 mln. manatına (21,8%-i) malların (iş və xidmətlərin) satın alınması, 4,4 mln. manatına (24%-i) isə təqaüd və sosial müavinətlərin ödənilməsi nəzərdə tutulur.

MƏDƏNİYYƏT, İNCƏSƏNƏT, İNFORSIYA VƏ BƏDƏN TƏRBIYƏSİ XƏRCLƏRİ

2007-ci ildə mədəniyyət, incəsənət, informasiya və bədən tərbiyəsinə 90,4 mln. manat xərc-lənməsi planlaşdırılır ki, bu əvvəlki dövrə nisbətən 21,0 mln. manat və ya 30 faiz çoxdur. Qeyd olunan bölmə üzrə xərclərin dövlət büdcəsinin məcmu xərclərində xüsusi çəkisi 1,58 faizdir.

Dövlət büdcəsinin «mədəniyyət, incəsənət, informasiya və bədən tərbiyəsi» funksional bölməsi 4 köməkçi bölməyə ayrılır.

Bölmə üzrə bütün vəsaitlərin 46,0 mln. manatı mədəniyyət və incəsənətlə bağlı tədbirlərin maliyyələşdirilməsinə sərf olunacaq.

- Mədəniyyət və incəsənət xərcləri
- Radio, televiziya və nəşriyyat xərcləri
- Bədən tərbiyəsi, gənclər siyasəti və turizm xərcləri
- Digər kateqoriyalara aid edilməyən fəaliyyətlər

Yerdə qalan vəsaitlərin 30,0 mln. manatının radio, televiziya və nəşriyyatla bağlı tədbirlərə, 13,3 mln. manatının bədən tərbiyəsi, gənclər siyasəti və turizm sferasına, 1,1 mln. manatının isə digər kateqoriyalara aid edilməyən fəaliyyətlərə xərclənməsi nəzərdə tutulur.

Mədəniyyət və incəsənət xərcləri

Mədəniyyət və incəsənət xərcləri 2006-cı ilə nisbətən 12,3 mln. manat, yaxud 36,6 faiz çoxdur. Bu köməkçi bölmə üzrə xərclərin müxtəlif təşkilatlar arasında bölgüsü aşağıdakı kimidir:

Mədəniyyət və incəsənət xərclərinin paraqraflar səviyyəsində təşkilatlar arasında bölüşdürülməsi

Təşkilatlar	Paraqraf	Xərcin məbləği (manatla)	Hər bir təşkilat üzrə cəmi xərclər
Səhiyyə Nazirliyi	Kitabxanalar	122921	157814
	Muzey və sərgilər	34893	
Təhsil Nazirliyi	Kitabxanalar	74634	289762
	Muzey və sərgilər	72835	
	Mədəniyyət evləri, saraylar və klublar	90127	
	Mədəniyyət və incəsənət sahəsində digər tədbirlər	52166	
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi	Kitabxanalar	13664655	44886627
	Muzey və sərgilər	4362684	
	Mədəniyyət evləri, saraylar və klublar	12574048	
	Teatr, filarmoniya, musiqi kollektivləri və ansamblar	8552211	
	Mədəniyyət və incəsənət sahəsində digər tədbirlər	5733029	
Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi	Kitabxanalar	70119	175757
	Muzey və sərgilər	105638	
Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent Agentliyi	Kitabxanalar	207275	207275
«Qızıl Aypara» Cəmiyyəti	Mədəniyyət və incəsənət sahəsində digər tədbirlər	155496	155496

Göründüyü kimi, mədəniyyət və incəsənət köməkçi bölməsi üzrə xərclər 6 təşkilat arasında bölüşdürülür. Bu xərclərin 44,9 mln. manatına, yaxud 97,8 faizinə Mədəniyyət Nazirliyi, yerdə qalan 2,2 faizinə isə 5 qurum sərəncam verir. Öz növbəsində həmin vəsaitlərin 14,1 mln. manatı və ya 30,8 faizi kitabxanaların, 4,5 mln. manatı (9,9%-i) muzey və sərgilərin saxlanmasına və təşkilinə, 12,7 mln. manatı (27,6%-i) mədəniyyət evləri, saraylar və klubların saxlanmasına, 5,9 mln. manatı (13%-i) mədəniyyət və incəsənət sahəsində digər tədbirlərə, yerdə qalan hissəsi isə teatr, filarmoniya, musiqi kollektivləri və ansambların saxlanmasına xərclənəcək.

Radio, televiziya və nəşriyyat xərcləri

Bu köməkçi bölmə üzrə xərclər əvvəlki illə müqayisədə 2,4 mln. manat və ya 9,1 faiz artıb. Yardımcı bölmə üzrə xərclərin müxtəlif təşkilatlar arasında bölgüsü aşağıdakı kimidir:

Radio, televiziya və nəşriyyat xərclərinin paraqraflar səviyyəsində təşkilatlar arasında bölüşdürülməsi

Təşkilatlar	Paraqraf	Xərcin məbləği (manatla)	Hər bir təşkilat üzrə cəmi xərclər
«Azertac» Dövlət Teleqraf Agentliyi	Nəşriyyatlar	2013634	2013634
Azərbaycan Televiziya və Radio Verlişləri Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti	Radio və televiziya	19947050	19947050
Milli Televiziya və Radio Şurası	Radio və televiziya	419965	419965
Mir Dövlətlərarası Teleradio Şirkətinin Milli Nümayəndəliyi	Radio və televiziya	84869	84869
İctimai Televiziya və Radio Yayım Şirkəti	Radio və televiziya	7022400	7022400
«Azərbaycan» jurnalı	Nəşriyyatlar	90288	90288
«Göyərçin» jurnalı	Nəşriyyatlar	22873	22873
«Güneş»jurnalı	Nəşriyyatlar	22873	22873
«Qobustan» jurnalı	Nəşriyyatlar	21669	21669
«Literaturniy Azerbaydjan» jurnalı	Nəşriyyatlar	45144	45144
«Ulduz» jurnalı	Nəşriyyatlar	37319	37319
«Ədəbiyyat» qəzeti	Nəşriyyatlar	104734	104734

Bu köməkçi bölmə üzrə xərclər iki paraqraf üzrə (nəşriyyat, radio və televiziya), lakin daha çox sayda təşkilat – 13 qurum arasında bölüşdürülür. Həmin xərclərin 27,5 mln. manatı, yaxud 92 faizi radio-televiziya, 2,4 mln. manatı və ya 8 faizi isə nəşriyyat fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsinə yönəldiləcək. Öz növbəsində, radio və televiziya ilə bağlı xərclərin əhəmiyyətli hissəsinə – 20,0 mln. manatına (72,6%-nə) Azərbaycan Televiziya və Radio Verişləri Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti, 7,0 mln. manatına (25,5%-nə) isə İctimai Televiziya və Radio Yayım Şirkəti sərəncam verəcək. Qeyd edək ki, əvvəlki ilə nisbətə Azərbaycan Televiziya və Radio Verişləri Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinə ayrılan büdcə vəsaitləri 5,7 mln. manat və ya 40 faiz artırıldığı halda, İctimai Televiziya və Radio Yayım Şirkətinin maliyyəsi 3,8 mln. manat, yaxud 35 faiz ixtisar edilib. Ümumilikdə radio-televiziya ilə bağlı xərclər 4, nəşriyyat fəaliyyətilə bağlı xərclər isə 9 qurum arasında paylanır. Sonuncu istiqamət üzrə büdcə vəsaitlərinin sərəncamvericiləri sırasına bir agentlik, 2 qəzet, 6 jurnal daxildir.

Bədən tərbiyəsi, gənclər siyasəti və turizm xərcləri

Bədən tərbiyəsi, gənclər siyasəti və turizm köməkçi bölməsi üzrə xərclər 2006-cı ilə müqayisədə 5,9 mln. manat, yaxud 80,8 faiz

çoxdur. Bu köməkçi bölmə üzrə xərclərin aşağıdakı üç paraqraf çərçivəsində xərclənməsi nəzərdə tutulur:

1. Bədən tərbiyəsi və idmanın təşkili
2. Gənclər siyasəti
3. Bədən tərbiyəsi, gənclər siyasəti və turizm üzrə digər tədbirlər

Birinci iki paraqraf çərçivəsində bütün vəsaitlərə Gənclər və İdman Nazirliyi sərəncam verəcək. Həmin istiqamətlər ümumilikdə 11,2 mln. manat, o cümlədən bədən tərbiyəsi və idmanın təşkilinə 8,7 mln. manat, gənclər siyasətinə 2,4 mln. manat xərclənəcəyi proqnozlaşdırılır ki, bu vəsaitlər köməkçi bölmə üzrə məcmu xərclərin təxminən 84 faizini təşkil edir. Sözügedən paraqraflar üzrə xərclər 2006-cı ilə nisbətə cari ildə 5,3 mln. manat və ya 91,5 faiz artırılıb.

Sonuncu paraqraf üzrə xərclərə – 2,2 mln. manat məbləğində (yarımbölmə xərclərinin 16 faizi qədər) büdcə vəsaiti isə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin sərəncamında olacaq.

Digər kateqoriyalara aid edilməyən fəaliyyətlər

Bu köməkçi bölmə üzrə xərclər əvvəlki ilə müqayisədə 0,1 mln. manat yaxud 9,7 faiz artıb. çoxdur. Yardımçı bölmə üzrə xərclərin paraqraflar üzrə müxtəlif təşkilatlar arasında bölgüsü aşağıdakı kimidir:

Digər kateqoriyalara aid edilməyən xərclərin paraqraflar səviyyəsində təşkilatlar arasında bölüşdürülməsi

Təşkilatlar	Paraqraf	Xərcin məbləği (manatla)	Hər bir təşkilat üzrə cəmi xərclər
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi	Sair tədbirlər	451440	451440
MSK-nın İnformasiya Mərkəzi	Sair tədbirlər	190172	190172
Atatürk Mərkəzi	Sair tədbirlər	164631	164631
Yazıçılar Birliyi	Yaradıcı ittifaqlar və cəmiyyətlər	190792	190792
Bəstəkarlar İttifaqı	Yaradıcı ittifaqlar və cəmiyyətlər	73082	73082
Azərbaycan Dünyası Beynəlxalq Əlaqələr Mərkəzi	Yaradıcı ittifaqlar və cəmiyyətlər	57784	57784

Bu köməkçi bölmə üzrə xərclər «sair tədbirlər» və «yaradıcı ittifaqlar və cəmiyyətlər» para-qrafları üzrə 6 təşkilat arasında bölüşdürülür. Həmin xərclərin 0,8 mln. manatı (71,5%-i) üç təşkilatın sərəncamı ilə sair tədbirlərə, 0,3 mln. manatı (28,5%-i) isə yerdə qalan üç qurumun sərəncamı ilə yaradıcı ittifaq və cəmiyyətlərin saxlanmasına xərclənəcək.

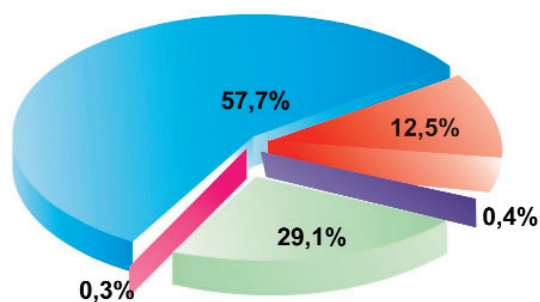
Mədəniyyət, incəsənət, informasiya və bədən tərbiyəsi xərclərinin iqtisadi təsnifatı

Dövlət büdcəsinin mədəniyyət, incəsənət, informasiya və bədən tərbiyəsi funksional bölməsi üzrə xərclərin iqtisadi təsnifatında əsas pay «digər xərclər» maddəsinə məxsusdur. Bu maddəyə bölmə üzrə bütün xərclərin 52,0 mln. manatı, yaxud 57,7 faizi daxildir.

Bölmə üzrə məcmu xərclərin iqtisadi təsnifatı

Bölmə xərclərinin 26,2 mln. manatı (29,1%) əmək ödənişinə, 11,3 mln. manatı (12,6%) malların (iş və xidmətlərin) satın alınmasına, 0,7 mln. manatı (0,7%) isə təqüdlərə və qeyri-maliyyə aktivlərinin alınmasına xərclənəcək.

- Digər xərclər
- Əmək ödənişi
- Malların (iş və xidmətlərin) satın alınması
- Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması
- Təqaüd və sosial müavinətlər

MƏNZİL VƏ KOMMUNAL TƏSƏRRÜFATI XƏRCLƏRİ

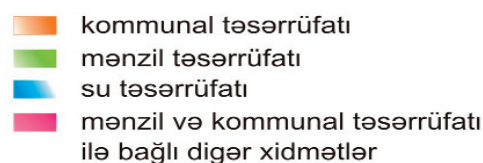
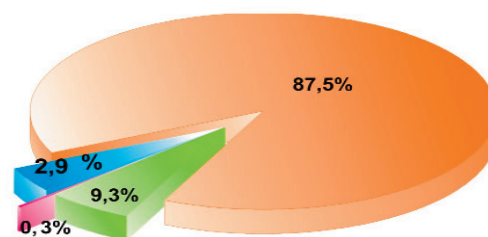
2007-ci ilin dövlət büdcəsindən mənzil və kommunal təsərrüfatının maliyyələşdirilməsinə 98,0 milyon manat vəsait yönəldilməsi nəzərdə tutulub ki, bu da 2006-cı ilin göstəricisindən 36,3 milyon manat, yaxud 58,8 faiz çoxdur.

Bu ilin dövlət büdcəsi xərclərinin ümumi məbləğində mənzil və kommunal təsərrüfatı xərclərinin payı 1,7 faiz təşkil edir.

Funksional və təşkilati struktur

2007-ci ildə «Mənzil və kommunal təsərrüfatı» bölməsinin payına düşən bütün vəsaitin 85,8 milyon manatı, başqa sözlə 87,5 faizi kommunal təsərrüfatına yönəldiləcək. Yerdə qalan vəsaitin 9,1 milyon manatı (9,3 faizi) mənzil təsərrüfatına, 2,8 milyon manatı (2,9 faizi) su təsərrüfatına və 0,3 milyon manat (0,3 faizi) mənzil və kommunal təsərrüfatı ilə bağlı digər xidmətlərə ayrılacaq.

Funksional təsnifata uyğun olaraq bölmə üzrə şəhər və qəsəbə yaşayış məntəqələrində istilik (buxar, qaz, kömür və s.) şəbəkələrinin istismarı, tikintisi və texniki xidməti üçün 10,8 milyon manat nəzərdə tutulub və bu vəsait «Azəristiliktəchizat» ASC tərəfindən xərclənəcək. Küçələrin işıqlandırılmasına, abadlaşdırma işlərinə, tullantıların yığılması və təmizlənməsinə 75 milyon manat sərf olunacaq.

İqtisadi təsnifat

2007-ci ilin dövlət büdcəsinin mənzil-kommunal təsərrüfatı ayrılan xərclərin iqtisadi təsnifatı aşağıdakı kimidir:

1. Malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması - 44,2 milyon manat (45,1 %);
2. Subsidiyalar və cari transfertlər - 12,0 milyon manat (12,2%);
3. Digər xərclər - 42,8 milyon manat (42,7 %).

Mənzil və kommunal təsərrüfatı xərclərinin bölünməsi sxemi

KƏND TƏSƏRRÜFATI, MEŞƏ TƏSƏRRÜFATI, BALIQÇILIQ, OVÇULUQ VƏ ƏTRAF MÜHİTİN MÜHAFİZƏSİ XƏRCLƏRİ

2007-ci ilin dövlət büdcəsində «Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi» bölməsi üzrə xərclər 149 milyon 965 min manat məbləğində nəzərdə tutulub. Bu, ümumi büdcə xərclərinin 2,6 faizi qədərdir. Müqayisə üçün qeyd edək ki, 2006-cı ildə bu bölməyə 135 milyon manat vəsait ayrılmışdı. Başqa sözlə, ötən illə müqayisədə bu il həmin bölmə üzrə xərclər təqribən 15 milyon manat və ya 11,1 faiz artıb.

Funksional təsnifat

2007-ci ildə bu bölməyə yönəldilməsi nəzərdə tutulan dövlət büdcəsi vəsaitinin böyük əksəriyyəti - 137,5 milyon manatı və ya 91,7% – «kənd təsərrüfatı» köməkçi bölməsinin payına düşür. Bölməyə ayrılan vəsaitin qalan hissəsi 4 köməkçi bölmə arasında bölünür: meşə təsərrüfatına 6,2 milyon manat (4,1%), balıqçılıq və ovçuluğa 1,38 milyon manat (0,9%), ətraf mühitin mühafizəsinə 1,43 milyon (1,0%) və hidrometeorologiya tədbirlərinə 3,47 milyon manat (2,3%).

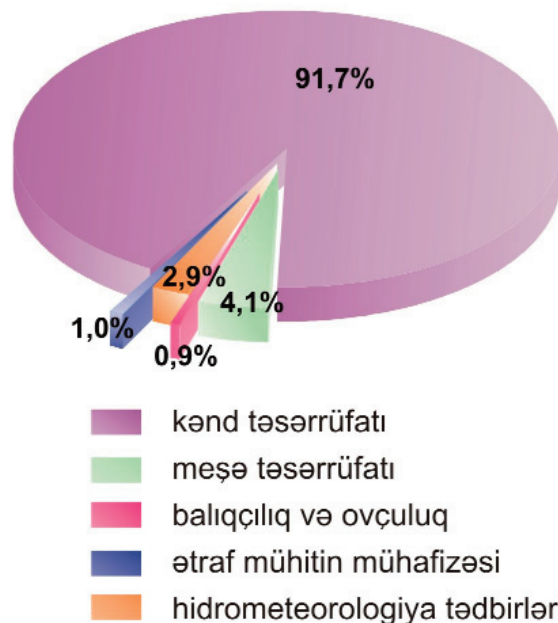
«Kənd təsərrüfatı» köməkçi bölməsinə ayrılan 137,5 milyon manat vəsaitin 83,1 faizi, başqa sözlə 114,2 milyon manatı meliorasiya işlərinə sərf olunacaq. Bu köməkçi bölmə üzrə qalan vəsaitin 13,8 milyon manatı (10,0 faizi) kənd təsərrüfatı tədbirlərinə, 9,25 milyon manatı (6,7 faizi) baytarlıq işlərinə və 233 min manatı (0,2 faizi) isə kənd təsərrüfatı qiymətlərinin sabitləşdirilməsinə yönəldilir.

Meliorasiya işlərinə yönəldilən vəsait (114,2 milyon manat) bütünlüklə Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin, baytarlıq işlərinə sərf olunacaq vəsait (9,25 milyon manat) isə tamamilə Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Dövlət Baytarlıq Xidmətinin sərəncamına keçir.

Kənd təsərrüfatı tədbirləri və kənd təsərrüfatı qiymətlərinin sabitləşdirilməsi üçün nəzərdə tutulan vəsaitlər isə aşağıdakı təşkilatlar arasında bölünür:

- Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi – 2,5 milyon manat,
- Maliyyə Nazirliyi – 218 min manat,
- Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsi – 9,6 milyon manat,
- Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Dövlət Fitosanitar Nəzarəti Xidməti – 1,7 milyon manat.

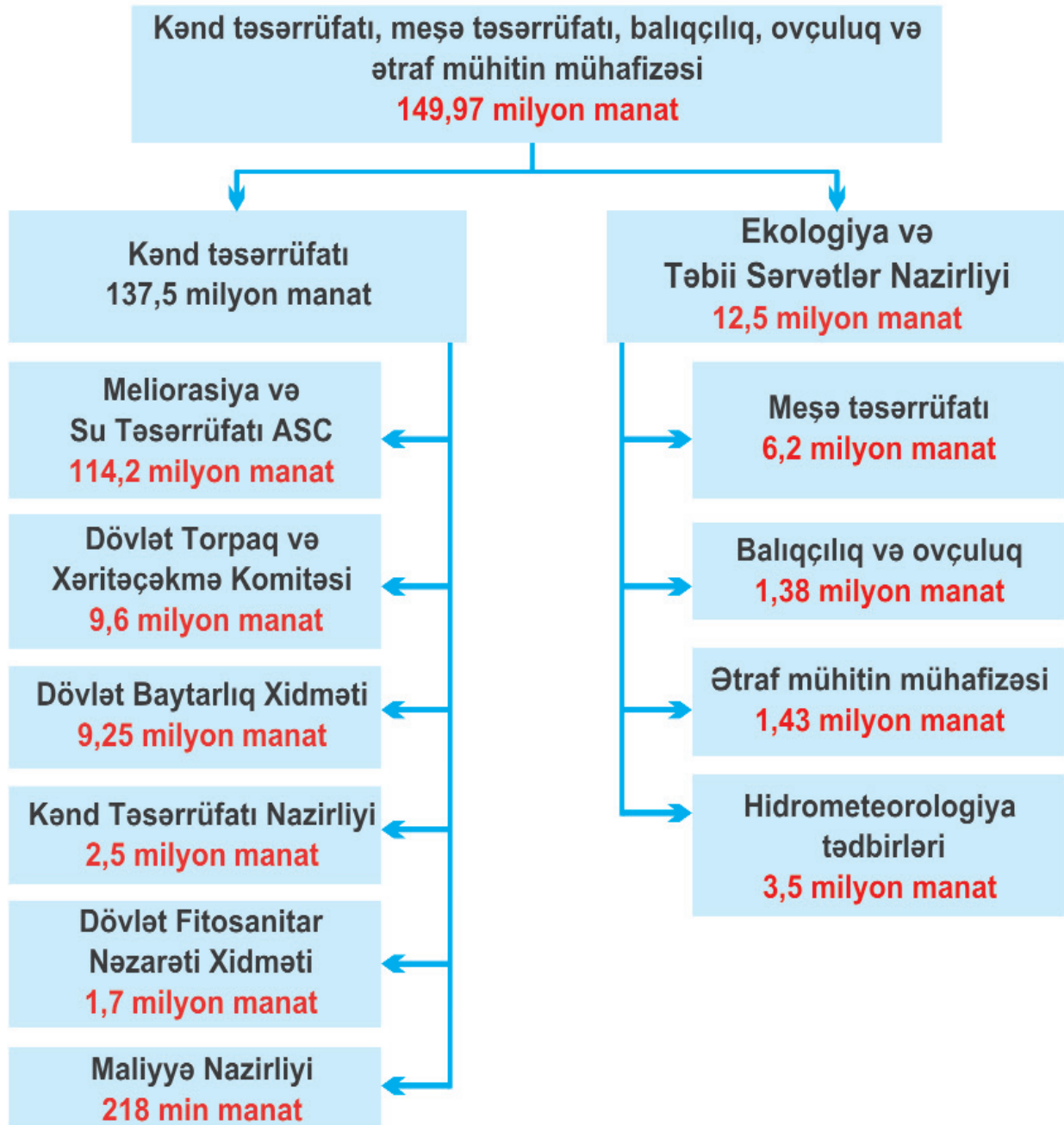

Meşə təsərrüfatı üçün nəzərdə tutulan 6,2 milyon manat bütünlüklə Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin sərəncamına verilir və meşələrin bərpası işlərinə yönəldilməlidir.

Balıqçılıq və ovçuluq üçün ayrılan 1,4 milyon manat balıqartırma və balıq mühafizəsi məqsədlərinə sərf olunmalıdır ki, bu işlər də Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinə həvalə olunub.

Ətraf mühitin mühafizəsi üçün sərf olunacaq 1,4 milyon manatla bioloji zənginliyin qorunması və landşaftın mühafizəsi təmin edilməlidir. Həm bu, həm də hidrometeorologiya tədbirləri üçün nəzərdə tutulan 3,5 milyon manat da Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin sərəncamına verilecək.

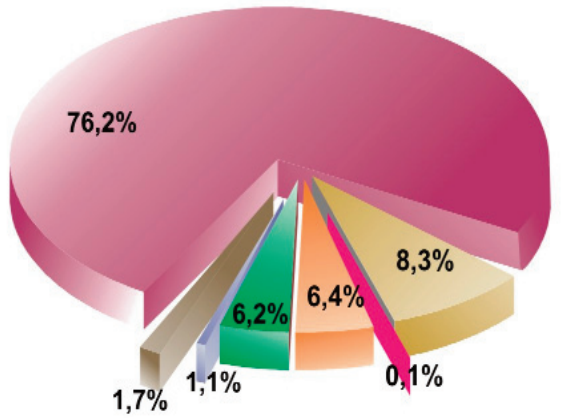
Beləliklə, bu bölmə üçün nəzərdə tutulan vəsaitin köməkçi bölmələr və təşkilatlar arasında bölgüsünü aşağıdakı kimi göstərmək olar.

«Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi» bölməsi üzrə xərcləri təşkilatı quruluşu aşağıdakı kimidir.

Sxem və qrafikdən görüldüyü kimi, bölmə üzrə xərclərin çox az bir hissəsi – 2,5 milyon manatı və ya bölmə üzrə xərclərin yalnız 1,7 faizi - Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin sərəncamına keçir.

Bu bölmə üzrə xərclər bütünlüklə mərkəzləşdirilmiş xərclərə aiddir.

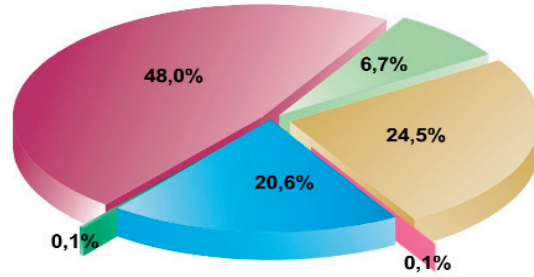

- Meliorasiya və Su Təsərrüfatı ASC
- Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi
- Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsi
- Dövlət Baytarlıq Xidməti
- Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi
- Dövlət Fitosanitar Nəzarəti Xidməti
- Maliyyə Nazirliyi

İqtisadi təsnifat

Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi xərcləri iqtisadi təsnifat üzrə 6 əsas qrupa bölünür.

Bölmə üzrə proqnozlaşdırılan vəsaitlərin əsas hissəsi - 72,0 milyon manatı (bölmə üzrə məcmu xərclərin 48,0 faizi) malların (işlərin, xidmətlərin) satın alınmasına yönəldiləcək. Bütün vəsaitin 36,8 milyon manatı əməyin ödənişi xərcləridir ki, bu da ikinci böyük paya malikdir. Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınmasına 30,85 milyon manat yönəldilir. Vəsaitin çox cüzi hissələri subsidiya və cari transfertlərə (275 min manat) və təqaüdlər və sosial müavinətlərə (240 min manat) sərf olunacaq. Bölmə üzrə yerdə qalan vəsait digər xərclərə yönəldiləcək.

- Əməyin ödənişi
- Malların (işlərin, xidmətlərin) satın alınması
- Subsidiyalar və cari transfertlər
- Təqaüdlər və sosial müavinətlər
- Digər xərclər
- Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması

Qeyd etmək lazımdır ki, 2007-ci ilin icmal büdcəsində kənd təsərrüfatında lizinçin inkişafı üçün 40,0 milyon manat vəsait nəzərdə tutulur.

Bundan başqa, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 23 yanvar 2007-ci il tarixli «Kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarında dövlət dəstəyi haqqında» Sərəncamı ilə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçıların məhsul istehsalı üçün istifadə etdikləri yanacaqın, motor yağlarının və mineral gübrələrin dəyərinin orta hesabla 50 faizinin dövlət tərəfindən ödənilməsinə təmin etmək üçün 2007-ci ilin dövlət büdcəsindən 80 milyon manat vəsaitin ayrılmasına göstəriş verilib.

SƏNAYE, TİKINTİ VƏ FAYDALI QAZINTI XƏRCLƏRİ

Cari ilin dövlət büdcəsində bu bölmə üçün 1 milyard 569,3 milyon manat məbləğində vəsait nəzərdə tutulub. Bu, ötən ilin göstəricisindən 683,7 milyon manat və ya 77,2 faiz çoxdur. Bu bölmə cari ildə bütün büdcə xərclərinin 27,5 faizini təşkil etməklə dövlət büdcəsində ən yüksək paya malikdir. Bu isə o deməkdir ki, ötən ildə olduğu kimi, bu il də büdcənin investisiya istiqamətinə üstünlük verilib.

Müqayisə üçün: 2006-cı ilin dəqiqləşdirilmiş büdcəsində bu bölmə üzrə xərclər 885,6 milyon manat nəzərdə tutulmuşdu ki, bu da bütün büdcə xərclərinin 22,0 faizi demək idi.

Funksional təsnifat

Qeyd etmək lazımdır ki, büdcədə ən yüksək xüsusi çəkiyə malik olmasına rəğmən bu, həm də «ən qapalı» bölmədir: büdcə sənədlərində həmin vəsaitlərin istifadəsi istiqamətləri haqqında geniş məlumat verilmir.

2007-ci ildə bu bölmə üçün nəzərdə tutulan vəsait 2 köməkçi bölmə arasında bölünür: bütün vəsaitin böyük əksəriyyəti – 1 milyard 566,0 milyon manatı və ya 99,8 faizi tikinti xərclərinə, qalan çox cüzi hissə - yalnız 0,2 faiz təşkil edən - 3,3 milyon manat isə faydalı qazıntı xərclərinə yönəldiləcək.

Tikinti xərcləri üçün ayrılan vəsaitin 1 milyard 546,5 milyon manatı dövlət əsaslı vəsait qoyuluşlarına sərf olunacaq. Lakin həmin vəsaitin yönəldiləcəyi tikintilərin layihə-smeta sənədləri açıqlanmır. Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu xərcləri sənaye, nəqliyyat, energetika, kənd təsərrüfatı və digər infrastrukturların yaradılmasına və yenidən qurulmasına, sosial-mədəni təyinatlı müəssisələrin əsaslı təmirinə, yenidən qurulmasına və əsas vəsaitlərin alınmasına və digər dövlət əhəmiyyətli tədbirlərin maliyyələşdirilməsinə yönəldiləcək.

Tikinti xərcləri üçün ayrılan vəsaitin 18,6 milyon manatını Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə verilən subvensiyalar təşkil edir. Həmin vəsaitin 15,0 milyon manatı

Naxçıvan Muxtar Respublikasının qazlaşdırılmasının həyata keçirilməsinə, 3,6 milyon manatı isə Arpaçay su anbarının yenidən qurulmasına və əsaslı təmirinə sərf olunacaq.

Tikinti xərcləri üçün ayrılan vəsaitin yerdə qalan 851,7 min manatı isə Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsinin sərəncamına veriləcək.

Faydalı qazıntı xərclərinə ayrılan 3,3 milyon manat vəsait faydalı qazıntılar və geoloji kəşfiyyat məqsədləri üçün Azərbaycan Respublikasının Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin sərəncamına keçəcək. Həmin vəsait geoloji-kəşfiyyat xidmətləri haqqının ödənilməsi üçün nəzərdə tutulur.

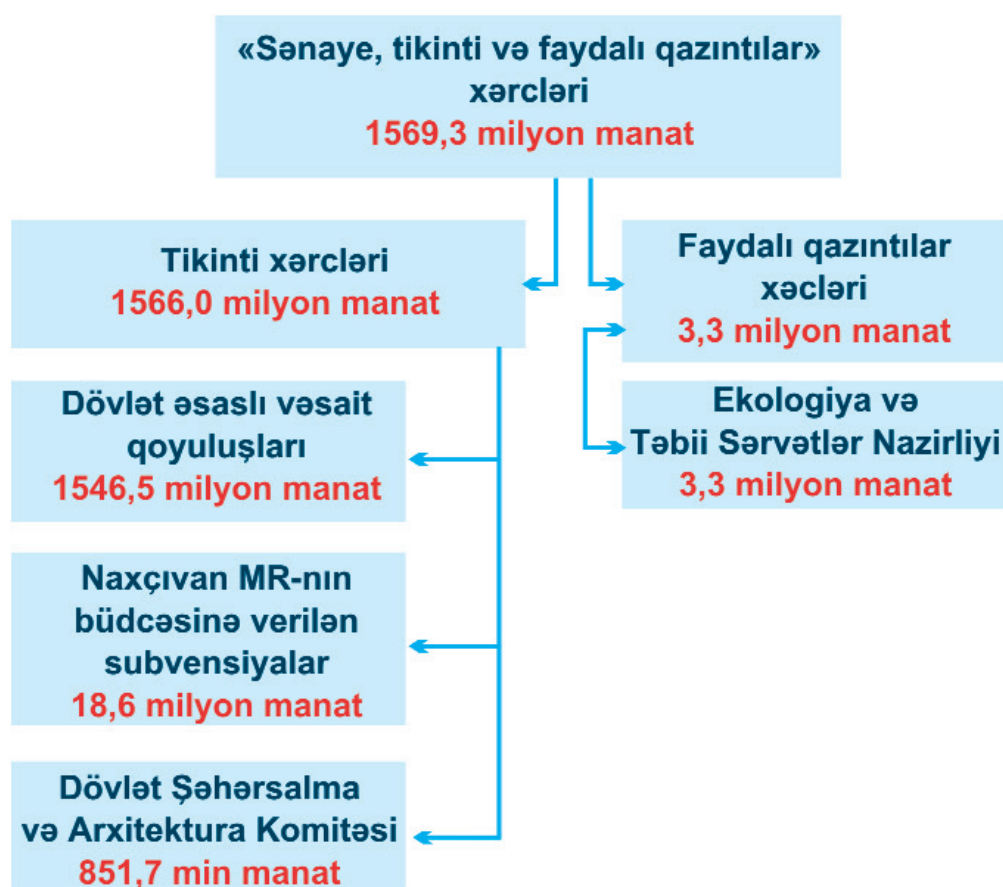
İqtisadi təsnifat

İqtisadi təsnifatına görə sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar xərcləri 3 maddə üzrə bölünür:

1. Malların (işlərin, xidmətlərin) satın alınması – 3,3 milyon manat
2. Digər xərclər – 851,7 min manat
3. Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması – 1565,1 milyon manat

Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınmasına yönəldilən vəsait əsasən tikililərin inşasına sərf olunacaq.

Müqayisə üçün qeyd edək ki, ötən il sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar bölməsi üçün nəzərdə tutulan 885,6 milyon manat vəsaitin 882,5 milyon manatı tikinti işlərinə, 3,1 milyon manatı isə faydalı qazıntılar və geoloji kəşfiyyat işlərinə ayrılıb.

Yuxarıdakı sxemdən də görüldüyü kimi, büdcənin "Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar" bölməsinin ümumi vəsaitinin 99,8 faizi (1566,0 milyon manat) tikinti məqsədlərinə yönəldilir. Bu vəsaitin 1546,5 milyon manatının hesabına dövlət əsaslı vəsait qoyuluşları həyata keçiriləcək.

Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşlarına istifadə olunan vəsaitin konkret bölgüsü parlamentin tədqiqinə təqdim olunan büdcə sənədlərində verilmir. Bu vəsaitin bölünməsi Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamları ilə baş verir. Vəsaitlər de-

mək olar bütün funksional istiqamətlər və dövlət qurumları arasında bölünür və onların il ərzində həyata keçirəcəkləri tikinti, əsaslı təmir və yenedənqurma işlərini əks etdirir.

2007-ci il Dövlət büdcəsinin "Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar" bölməsindən dövlət əsaslı vəsait qoyuluşlarına yönəldilən xərclərin bölgüsü ilə bağlı Nazirlər Kabinetinin qərarına əsasən bütün vəsaitin 279,1 milyon manatı və ya 18,1 faizi Nəqliyyat Nazirliyinin sərəncamına verilir. Nazirliyə ayrılan vəsaitin 263,75 milyon manatı

ölkənin əsas magistral və şəhərlərarası avtomobil yollarının tikintisi və yenidən qurulması, 15,35 milyon manatı isə dəmir yollarının yenidən qurulması məqsədinə sərf olunmalıdır.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinə əsaslı vəsait qoyuluşu məqsədi ilə 59,65 mln.man ayrılır ki, bunun hesabına ilk növbədə ölkənin şəhər və rayonlarında mövcud mədəniyyət (teatr binalarının, mədəniyyət saraylarının, abidələrin və s.) və turizm obyektlərinin əsaslı təmiri, bərpası və yenidən qurulması həyata keçirilməlidir.

Ölkədə olan səhiyyə müəssisələrinin əsaslı təmiri və yenidən qurulması, habelə yeni səhiyyə obyektlərinin tikintisi üçün Səhiyyə Nazirliyinə 47,69 milyon manat ayrılır. Bunun 13,4 milyon manatı Respublika Klinik Tibb Mərkəzinin əsaslı təmiri, 12,0 milyon manatı Elmi-tədqiqat Oftalmologiya İnstitutu (tikintisinin başa çatdırılması və texniki təminatı), yerdə qalan vəsait isə ölkənin şəhər və rayon mərkəzlərində olan xəstəxanaların əsaslı təmiri üçün nəzərdə tutulur. Burada habelə Dünya Bankının krediti hesabına ölkədə həyata keçirilən səhiyyə islahatlarında Azərbaycanın payının maliyyələşdirilməsi üçün 87 min manat vəsait ayrılır. Qeyd olunmalıdır ki, səhiyyə məqsədləri üçün daha bir istiqamətdə vəsaitin axını nəzərdə tutulur: belə ki, NK-nın qərarı ilə Respublika Onkologiya Mərkəzinin yeni binasının tikintisi və texniki təminatı üçün daha 12,2 milyon manat vəsait ayrılır.

Gənclər və İdman Nazirliyinə əsasən idman obyektlərinin tikintisi və təmiri üçün 67,5 milyon manat vəsait verilir. Bu vəsaitin yarısına qədəri (təqribən 30 milyon manatdan bir qədər çox) respublikanın rayon və şəhərlərində olimpiya idman komplekslərinin tikintisinə yönəldiləcək. Bundan başqa, Mingəçevirdəki "Kür" idman-təlim Olimpiya mərkəzinin yenidən qurulmasına 5,0 milyon manat, Bakı şəhərində Gimnastika kompleksinin yenidən qurulmasına 8,0 milyon manat, H.Əliyev adına İdman-Konsert Kompleksinin yenidən qurulmasına 6,3 milyon manat, "Səadət" sarayının bərpasına 10,0 milyon manat sərf olunacaq.

2007-ci ildə ölkədə 54 yeni məktəb binasının tikintisi, 59 məktəbdə əlavə 747 sinif otağının yaradılması, 11 bağçanın təmir və tikintisi, 27 məktəbdə səhiyyə sisteminin mərkəzləşdirilməsi və başqa məqsədlər üçün Təhsil Nazirliyinə 85,3

milyon manat ayrılır.

Bunlardan başqa, dövlət əsaslı vəsait qoyuluşları üçün nəzərdə tutulan vəsaitdən Fövqəladə Hallar Nazirliyinə - 65,0, İqtisadi İnkişaf Nazirliyinə - 7,2, Maliyyə Nazirliyinə - 6,0, Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinə - 10,9, Ədliyyə Nazirliyinə - 16,0, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinə - 32,0, Müdafiə Sənayesi Nazirliyinə - 25,2, Xarici İşlər Nazirliyinə - 6,3, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinə - 1,5, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinə - 2,4 milyon manat ayrılır. Bir sıra dövlət komitələri, agentlik və xidmətlər də unudulmayıblar.

Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşları hesabına 2007-ci ildə inzibati binaların yenidən qurulması və genişləndirilməsi üçün Prezident Aparatına 40,9 milyon manat, Milli Məclisə 11,6 milyon manat, Milli Elmlər Akademiyasına 2,0 milyon manat ayrılır. Burada habelə bir sıra ali məktəblərə də vəsait nəzərdə tutulur.

Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşlarından tikinti, təmir və abadlıq işləri üçün bütün şəhər və rayon icra hakimiyyətlərinə vəsait ayrılır. Məsələn, Bakı şəhər İcra Hakimiyyətinə 47,9 milyon manat verilir.

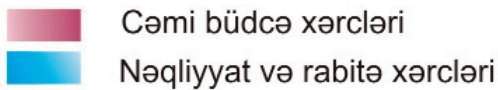
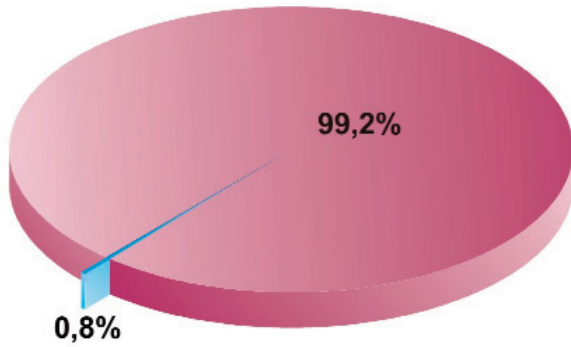
Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşları hesabında Azal Dövlət Konserinə 25,0 mln., Bakı Metropoliteninə - 44,8 mln., "Azərsu" SC-yə - 65,8 mln., Meliorasiya və Su Təsərrüfatı ASC-yə - 71,7 mln., "Azəriqaz" SC-yə - 21,0 mln., "Azərenerji"yə - 106,8 mln., Bakeləlektrikşəbəkəyə - 27,9 mln., Sumqayıt Elektrikşəbəkəyə - 7,0 mln. manat ayrılır.

2007-ci ildə ipoteka kreditləri (20,0 milyon manat), sahibkarlığın kreditləşdirilməsi (74,0 milyon manat) və "Azərilizinq" (37,5 milyon manat) üçün nəzərdə tutulan vəsaitlər də burada, yeni dövlət əsaslı vəsait qoyuluşlarında "oturub".

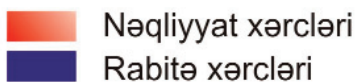
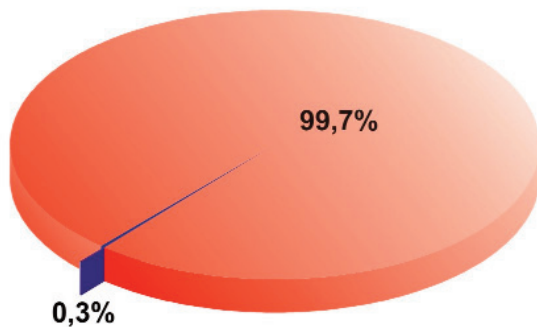
NƏQLİYYAT VƏ RABİTƏ XƏRCLƏRİ

2007-ci ildə dövlət büdcəsindən nəqliyyat və rabitəyə 46,8 mln. manat xərclənəcək. Bu məcmu büdcə xərclərinin 0,8 faizi qədərdir.

2006-cı ilə müqayisədə bu il nəqliyyat və rabitə xərcləri 14,6 mln. manat, yaxud 45 faiz artıb. Dövlət büdcəsinin bu bölməsi üzrə xərclər 2 köməkçi bölməyə – «nəqliyyat» və «rabitə» yarım bölmələrinə ayrılır. Cari ildə bölmə üzrə proqnozlaşdırılan vəsaitlərin 46,7 mln. manatı (99,7%) nəqliyyata, cəmi 0,1 mln. manatı (0,3%) rabitəyə xərclənəcək.

Xərclərin nəqliyyat və rabitə istiqamətləri üzrə bölgüsü

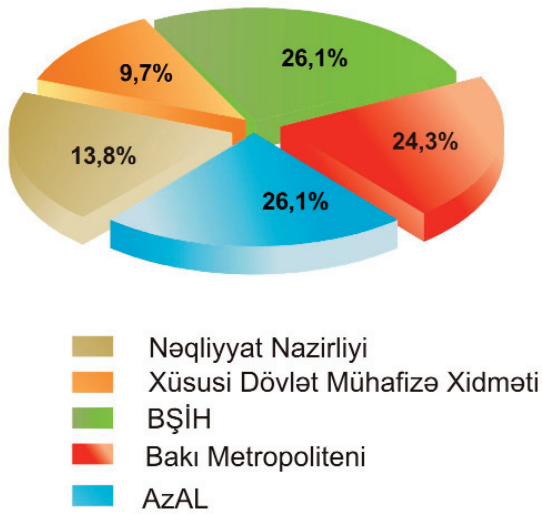

Bölmə üzrə xərclərin təşkilati strukturu

Rabitə xərclərinə yalnız bir təşkilat – Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi sərəncam verəcək. Bu xərclərin demək olar ki, hamısı rabitə sektorunda subsidiyalar üzrə ödənişlərə sərf olunacaq.

Nəqliyyat xərcləri isə daha çox sayda təşkilat arasında bölüşdürülür. Belə ki, bu vəsaitlərin 4,4 mln. manatna Nəqliyyat Nazirliyi, 6,3 mln. manatına Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidməti, 11,0 mln. manatına Bakı şəhər İcra Hakimiyyəti, 11,9 mln. manatına Bakı Metropoliteni, 11,9 mln. manatına isə «Azal» Dövlət Konserni sərəncam verəcək.

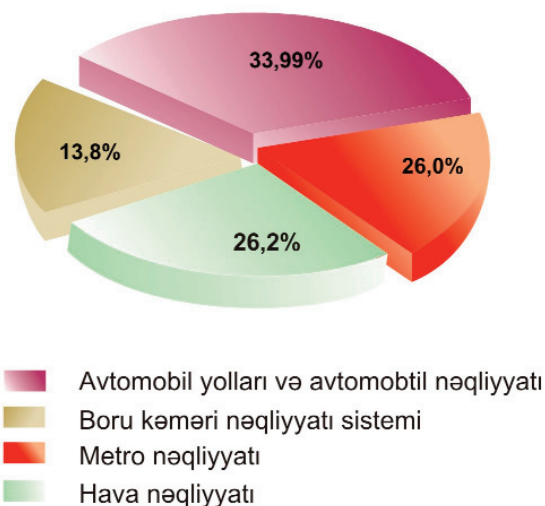
Nəqliyyat xərclərinin təşkilati iqtisadi təsnifatı strukturu

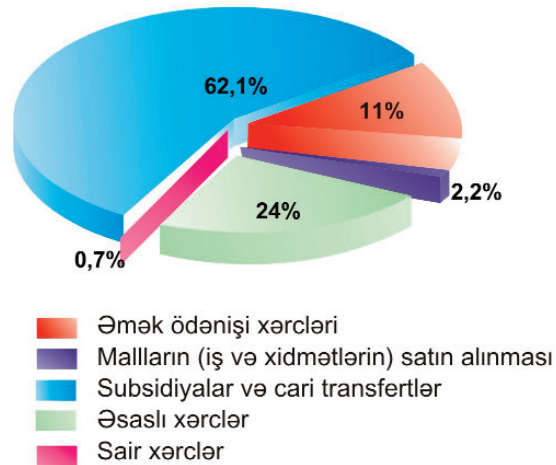
Nəqliyyat xərclərinin 15,4 mln. manatı «avtomobil yolları və avtomobil nəqliyyatı» paraqrafı çərçivəsində yolların əsaslı təmirinə və avtonəqliyyat sahəsinin subsidiyalaşdırılmasına xərclənəcək. Bundan əlavə, proqnozlaşdırılan büdcə vəsaitlərinin 23,9 mln. manatı əhaliyə göstərilən nəqliyyat xidmətlərilə əlaqədar həmin xidmətlərin maya dəyərilə faktiki tarifləri arasında yaranan fərqi kompensasiya etmək üçün metropolitenə və hava nəqliyyat sistemində subsidiya şəklində veriləcək. Köməkçi bölmə üzrə yerdə qalan 6,3 mln. manat isə boru kəməri nəqliyyat sisteminin mühafizəsinə xərclənəcək.

Nəqliyyat xərclərinin paraqraflar üzrə bölgüsünün strukturu

Nəqliyyat və rabitə xərclərinin

Nəqliyyat və rabitə bölməsi üzrə xərclərin iqtisadi strukturunda əsas pay subsidiyalara və cari transfertlərə məxsusdur. Belə ki, bölmə xərclərinin 28,3 mln. manatı həmin istiqamətə sərf olunacaq.

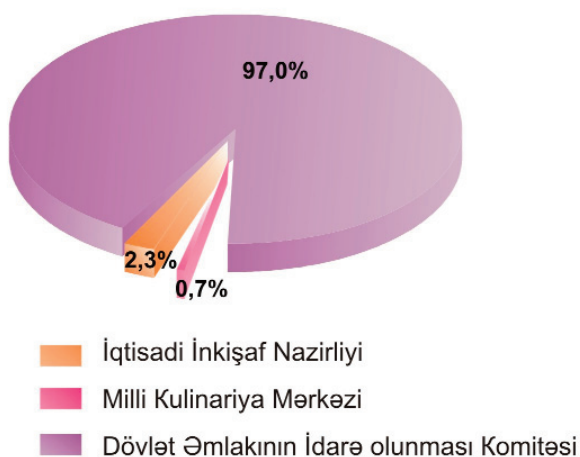

Göründüyü kimi, nəqliyyat və rabitə xərclərinin iqtisadi təyinatında subsidiya və cari transfertlərin xüsusi çəkisi 62 faiz təşkil edir. Bundan sonra ən yüksək paya əsaslı xərclər malikdir – 24 faiz. Əmək ödənişinə isə bütün bölmə xərclərinin cəmi 11 faizi yönəldiləcək.

İQTİSADI FƏALİYYƏT

Təşkilati struktur

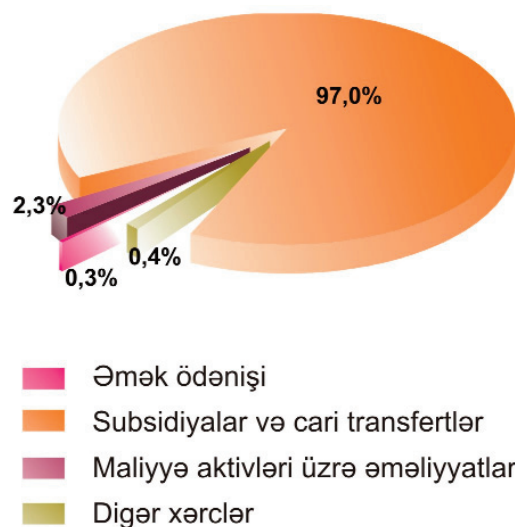
2007-ci ildə iqtisadi fəaliyyətə 12,9 mln. manat vəsaitin ayrılması nəzərdə tutulub. Bu əvvəlki ildə olduğundan 76,7 mln. manat (6,9 dəfə) azdır. Dövlət büdcəsinin «İqtisadi fəaliyyət» bölməsi üzrə vəsaitlər 3 müxtəlif təşkilat vasitəsilə iki funksional istiqamətə xərclənəcək. Qeyd olunan xərclərin 12,5 mln. manatı Dövlət Əmlakının İdarə olunması Komitəsi, 89,3 min manatı Milli Kulinariya Mərkəzi, 0,3 mln. manatı İqtisadi İnkişaf Nazirliyi vasitəsilə xərclənəcək.

İqtisadi təsnifat

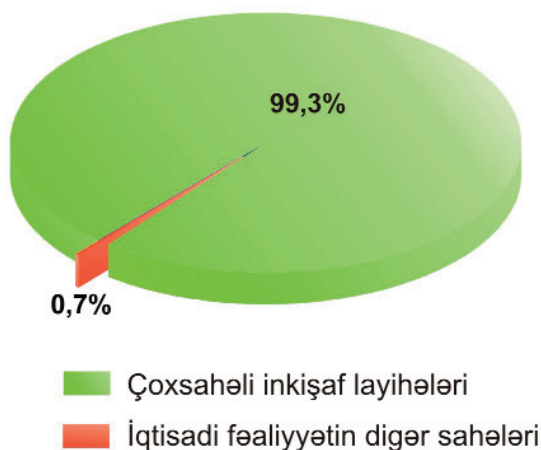
İqtisadi fəaliyyətlə bağlı xərclərin iqtisadi təsnifatına gəldikdə, həmin xərclərin 12,5mln. manatı subsidiyalara və cari transfertlərə, 0,3 mln. manatı maliyyə aktivləri üzrə əməliyyatlara, 42,5 min manatı əmək ödənişinə sərf olunacaq.

Bundan əlavə buraya ezamiyyə, bank, icarə və s. kimi kiçik məbləğli xərclər daxildir.

Funksional təsnifat

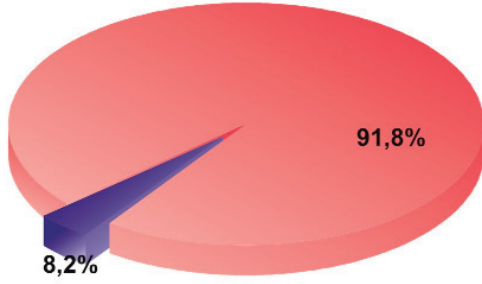
İqtisadi fəaliyyət xərclərinin 12,8 mln. manatı «çoxsahəli inkişaf layihələri», 89,3 min manatı isə «iqtisadi fəaliyyətin digər sahələri» köməkçi bölməsinə aiddir.

ƏSAS BÖLMƏLƏRƏ AİD EDİLMƏYƏN XİDMƏTLƏR

2007-ci ildə əsas bölmələrə aid edilməyən xərclər bölməsi üzrə 471,3 mln. manat vəsaitin xərclənməsi proqnozlaşdırılıb.

Bölmə xərclərinin büdcə xərclərində payı

- Cəmi büdcə xərcləri
- Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlərlə bağlı xərclər

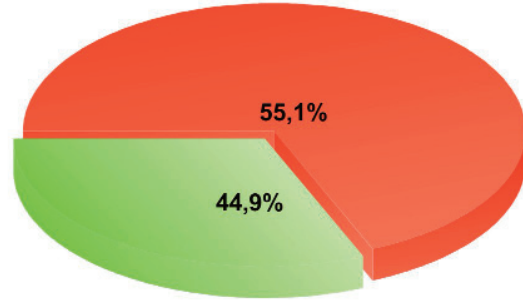
Sözügədən bölmə üzrə xərclərin cari il üzrə proqnozlaşdırılan məbləği 2006-cı ilin müvafiq göstəricisindən 226,2 mln. manat, yaxud 2 dəfə çoxdur.

Funksional və iqtisadi təsnifat

Əsas bölmələrə aid edilməyən xərclər bölməsi üzrə büdcə vəsaitlərinə 3 yarım bölmə - «ehtiyat fondları», «məqsədli büdcə fondları» və «əsas bölmələrə aid olmayan sair xərclər» köməkçi bölmələri çərçivəsində müxtəlif dövlət hakimiyyət orqanları tərəfinən sərəncam veriləcək. Adıçəkilən bölmə xərclərinin 253,4 mln. manatı ehtiyat fondlarına, 98 mln. manatı Avtomobil yolları məqsədli büdcə Fonduna, 120,0 mln. manatı isə dövlət büdcəsinin əsas bölmələrinə aid edilməyən tədbirlərin reallaşdırılmasına yönəldiləcək.

Məlumat üçün bildirik ki, «Büdcə sistemi haqqında» Qanunun tələblərinə əsasən hər il məqsədli istifadə üçün dövlət büdcəsi xərclərinin 2%-dən çox olmamaq şərti ilə ölkə prezidentinin, büdcə gəlirlərinin 5%-dən çox olmamaqla

Nazirlər Kabinetinin ehtiyat fondları yaradıla bilər. 2007-ci ildə ehtiyat fondlarına ayrılan vəsaitlərin 139,4 mln. manatı hökumətin, 114 mln. manatı isə ölkə prezidentinin ehtiyat fondunun formalaşdırılmasına sərf olunacaq.

- Prezident Fondu
- Nazirlər Kabinetinin Fondu

Dövlət büdcəsinin ehtiyat fondlarının strukturu

Əvvəlki dövrə nisbətən ehtiyat fondlarına ayrılan vəsaitlərin məbləği 156,4 mln. manat, yaxud 2,6 dəfə artıb. Həmin artımların 40,5 mln. manatı ölkə başçısının, 115,9 mln. manatı isə hökumətin sərəncam verdiyi ehtiyat fondlarının payına düşür.

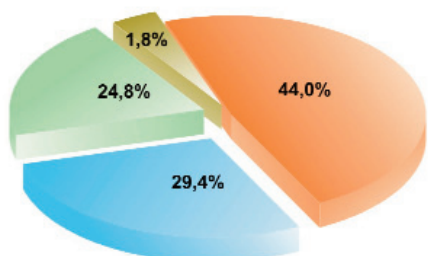
Öz növbəsində, məqsədli büdcə fondu üzrə proqnozlaşdırılan vəsaitin məbləği 49 mln. manat, yaxud 2 dəfə artıq nəzərdə tutulub. Qeyd edək ki, Avtomobil yolları Məqsədli Büdcə Fondu dövlət başçısının sərəncamına əsasən 2006-cı ilin oktyabrında yaradılıb. Fondun vəsaitləri ümumi istifadədə olan respublika və yerli əhəmiyyətli yolların saxlanmasına sərf olunacaq. Məqsədli fond yol vergisi, minik avtomobillərinə tətbiq edilən aksiz vergisi və gömrük rüsumu, beynəlxalq avtomobil daşımaları üçün alınan icazə haqları və avtomobillərin texniki baxışı üçün tətbiq edilən rüsumlar hesabına formalaşacaq.

Təşkilati struktur

Əsas bölmələrə aid olunmayan sair xərclər isə 2006-cı illə müqayisədə 20,9 mln. manat, yaxud 21 faiz çoxdur. Bu yarım bölmə üzrə büdcə vəsaitlərinin 107,4 mln. manatı, yaxud 89,5 faizi

dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədən kənar xərclərinin maliyyələşdirilməsinə, 12,6 mln. manatı və ya 10,5 faizi sair müxtəlif xərclərə yönəldiləcək.

Bölmə üzrə xərclərə Prezidentin İcra Aparatı, Nazirlər Kabineti, Nəqliyyat Nazirliyi, İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, Maliyyə Nazirliyi və müxtəlif yerli icra hakimiyyəti orqanları sərəncam verəcək.

- Prezidentin İcra Aparatı 24,8%
- Nazirlər Kabineti 29,4%
- Maliyyə Nazirliyi - 1,8%
- Digər mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanları 44%

İqtisadi təsnifat

Bölmə xərclərinin iqtisadi təsnifatına gəldikdə, həmin xərclərin əhəmiyyətli hissəsi – 470,5 mln. manatı, yaxud 99,8 faizi «sair» xərclər maddəsinə daxil edilib. Yerdə qalan vəsaitlər isə əmək ödənişinə, kommunal və kommunikasiya xidmətlərinin haqqının ödənilməsinə və bank xərclərinə sərf olunacaq.

DÖVLƏT NEFT FONDUNUN BÜDCƏSİ

Dövlət Neft Fondunun (DNF) təsdiq olunmuş büdcəsinə uyğun olaraq, 2007-cı ildə Fondun gəlirləri 1,6 mlrd. manat, xərcləri 977,1 mln. manat nəzərdə tutulur.

Gəlirlər əvvəlki ilə nisbətən 701,7 mln. manat, yaxud 55 faiz çox, xərclər 492,2 mln. manat, yaxud 5,7 faiz azdır.

Ümumi Daxili Məhsulda DNF-in proqnoz gəlirlərinin xüsusi çəkisinin 7 faiz, xərclərinin isə 4,4 faiz təşkil edəcəyi gözlənilir.

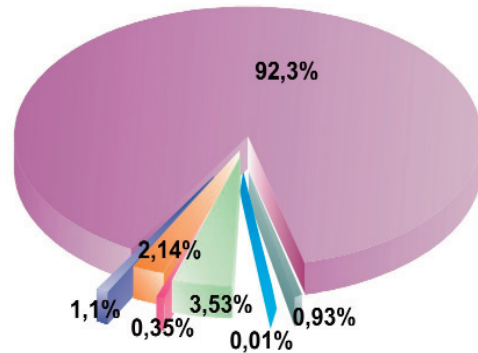
Fondun gəlirləri

Cari ildə DNF-in gəlirlərinin 1,4 mlrd. manatını və ya 91,9 faizini karbohidrogenlərin nəql edilməsi üzrə məsrəflər, bank, gömrük rəsmiləşdirilməsi, müstəqil nəzarət (sörveyer), marketinq və sığorta xərcləri çıxılmaq şərti ilə Azərbaycan Respublikasının payına düşən karbohidrogenlərin satışından əldə edilən xalis gəlirlər təşkil edir. Habelə, bu məbləğə Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin sərmayəçiləri, payçısı və ya tərəfdaşı olduğu layihələrdə onun sərmayəsinə və ya iştirak payına düşən gəlirlər daxil edilmir. Bundan başqa Fondun aktivlərinin yerləşdirilməsindən və idarə olunmasından bu il ərzində əldə edilən gəlirlər 55,1 mln. manat və ya cəmi daxilolmaların 3,53 faizini təşkil edəcək.

Fonda Azərbaycan Respublikasında istehsal edilən və ixrac olunan xam neftin kontrakt qiyməti ilə ölkədaxili topdansa satış qiyməti arasındakı fərqdən 33,4mln. manat ödəniləcək. Neft-qaz sazişlərinin imzalanması və ya icrası ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkətinə və ya səlahiyyətli dövlət orqanına sərmayəçilər tərəfindən DNF-yə ödənilən bonusların (mükafatlar) məbləği bu il ərzində 17,2 mln. manat nəzərdə tutulub. Neftin və qazın Azərbaycan Respublikasının ərazisi ilə ötürülməsindən əldə edilən gəlirlər 14,6 mln. manat təşkil edəcək. Karbohidrogen ehtiyatlarının işlənməsi ilə əlaqədar sərmayəçilər tərəfindən müqavilə sahəsindən istifadə üçün ödənilən akrhesabı ödənişlərə gəlincə, bu mənbədən Fonda daxilolmaların 5,6 mln. manata çatacağı gözlənilir.

DNF-nin gəlirlərinin strukturu

- Azərbaycan Respublikasının payına düşən karbohidrogenlərin satışından əldə edilən xalis gəlirlər
- Fondun aktivlərinin yerləşdirilməsindən və idarə olunmasından bu il ərzində əldə edilən gəlirlər
- İstehsal edilən və ixrac olunan xam neftin kontrakt qiyməti ilə ölkədaxili topdansa satış qiyməti arasındakı fərqdən ödənişlər
- Bonuslar (mükafatlar)
- Neftin və qazın Azərbaycan Respublikasının ərazisi ilə ötürülməsindən əldə edilən gəlirlər
- Akrhesabı ödənişlər
- Digər gəlirlər

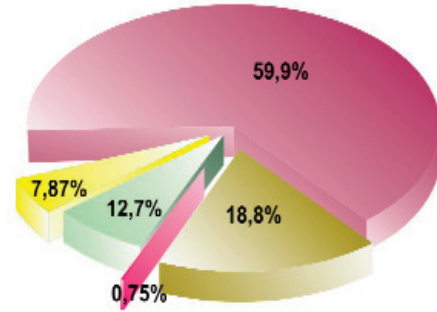
Fondun xərcləri

2007-ci ildə DNF xərclərinin əsas prioritetini Azərbaycan Respublikasının 2007-ci il dövlət büdcəsinə transfert təşkil edəcək. Bu istiqamətə ayrılacaq vəsait Fondun cəmi xərclərinin 59,9 fazını və ya 585 mln. manatını təşkil edəcək. Xatırladaq ki, ötən ildə də dövlət büdcəsinə transferlər Fondun əsas xərc elementini təşkil etmişdir. Belə ki, ötən ilin büdcəndən bu məqsədə ayrılan vəsaitin həcmi 585 mln. manat, yaxud DNF-in 2006-cı il üzrə büdcə xərclərinin 57 fazını təşkil etmişdi. Göründüyü kimi, həmin istiqamət üzrə son 2 ildə xərc məbləğinin dəyişməməsinə baxmayaraq, onun xüsusi çəkisi cəmi xərclərin azalmasına görə bu il üçün daha yüksək faizlə ifadə olunub. Bu il ərzində Fondan Oğuz-Qəbələ zonasından Bakı şəhərinə su kəmərinin çəkilməsi üçün 183,6 mln. manat, qaçqın və məcburi köçkünlərin sosial-məişət və məskunlaşma məsələləri ilə bağlı bəzi tədbirlərin maliyyələşdirilməsi üçün 124,2 mln. manat, Samur Abşeron suvarma sisteminin yenidən qurulması layihəsinin maliyyələşdirilməsi üçün 76,9 mln. manat vəsait ayrılacaq. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, ötən il hər 3 istiqamət üzrə dövlət xərclərinin maliyyələşdirilməsi üçün Fondan müvafiq surətdə 90 mln. manat, 110,3 mln. manat və 37 mln. manat vəsait ayrılmışdı. Göründüyü kimi, ötən illə müqayisədə Fondun əsas xərc istiqamətlərində əhəmiyyətli dəyişiklik baş verməyib.

Bu il ərzində Fondun idarə edilməsi ilə bağlı xərclər 7,4 mln. manat təşkil edəcək. Bu vəsait ötən illə müqayisədə 85,57 faiz çoxdur.

DNF-in xərclərinin strukturu

2007–ci il ərzində DNF-nin büdcəsində 578,9 mln. manat profit (artıqlıq) yaranacağı gözlənilir. Beləliklə də DNF-in 2007 il üzrə büdcə profisiti Ümumi Daxili Məhsulun 2,63 fazını təşkil edəcək.

- Azərbaycan Respublikasının 2007-ci il dövlət büdcəsinə transfert
- Oğuz-Qəbələ zonasından Bakı şəhərinə su kəmərinin çəkilməsi
- Qaçqın və məcburi köçkünlərin sosial-məişət və məskunlaşma məsələləri ilə bağlı bəzi tədbirlərin maliyyələşdirilməsi
- Samur-Abşeron suvarma sisteminin yenidən qurulması layihəsinin maliyyələşdirilməsi
- Fondun idarə edilməsi ilə bağlı xərclər

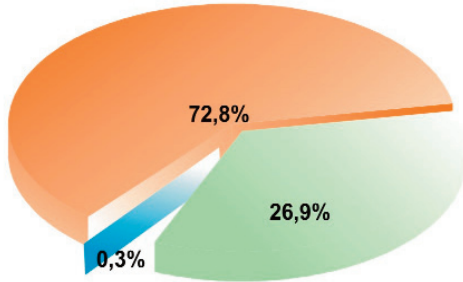
DÖVLƏT SOSIAL MÜDAFIƏ FONDUNUN BÜDCƏSİ

2007-ci ildə Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun (DSMF) gəlir və xərcləri eyni məbləğdə - 920,2 mln. manat təsdiqlənib. Bu, əvvəlki dövrə nisbətən 330,7 mln. manat, yaxud 56 faiz çoxdur.

Fondun gəlirləri

Cari ildə DSMF-in gəlirlərinin 670,7 mln. manatı və ya 72,8 faizi məcburi dövlət sosial sığorta haqları hesabına formalaşacaq. Məlumat üçün bildirik ki, bu 2006-cı ilə nisbətən 248,7 mln. manat (37,3%) çoxdur. Bundan əlavə, Fondun gəlirlərinin 248,2 mln. manatını, yaxud 26,9 faizini dövlət büdcəsindən transfertlər təşkil edəcək. Büdcədən ayrımlar əvvəlki ilə müqayisədə 81,2 mln. manat (48,6%) artıb. Nəhayət, sanatoriya-kurort yollayışlarının dəyərini qismən ödənilməsindən bu il DSMF-ə 1,2 mln. manat daxil olacaq. 2006-cı ildə həmin mənbə üzrə büdcə proqnozu 0,5 mln. manat olmuşdur.

DSMF-in gəlirlərinin strukturu

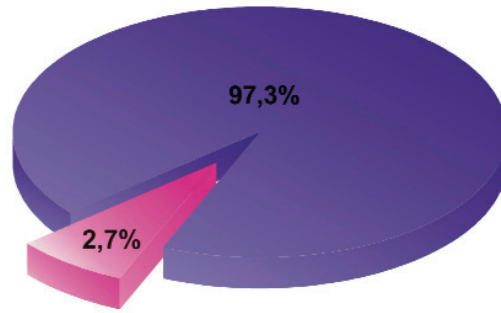
- Məcburi sosial sığorta haqları
- Dövlət büdcəsindən ayrımlar
- Digər gəlirlər

Öz növbəsində, DSMF-in başlıca gəlir mənbəyi olan bütün məcburi sosial sığorta haqlarının 309,0 mln. manatının, yaxud 47 faizinin büdcə təşkilatlarının və onlarda çalışanların ödənişləri hesabına yığılması nəzərdə tutulur. Yerdə qalan sığortaedənlər üzrə isə sığorta haqlarının 352,4 mln. manatı (53%-i) formalaşacaq.

Fondun xərcləri

2007-ci ildə DSMF-in xərclərinin 94,4 faizini və ya 869,9 manatını əhaliyə ödənişlər təşkil edəcək.

Əhaliyə ödənişlərin strukturu

- Əmək pensiyalarının ödənilməsi
- Sığorta haqları hesabına müavinətlər

Əhaliyə ödənişlərin 846,9 mln. manatını əmək pensiyalarının, 23,03 mln. manatını isə sosial sığorta haqları ilə əlaqədar müavinətlərin ödənilməsi xərcləri təşkil edəcək. Əvvəlki ilə müqayisədə əhaliyə ödənişlər 294,2 mln. manat və ya 53,3 faiz artıb. Həmin artımların 224,7 mln. manatı əmək pensiyalarının baza hissəsi, 69,5 mln. manatı isə əmək pensiyalarının sığorta hissəsi üzrə artımların payına düşür. Qeyd edək ki, 2007-ci ildə DSMF-in pensiya ilə bağlı xərclərinin 664,2 mln. manatı əmək pensiyalarının baza hissəsinə, 182,6 mln. manatı isə əmək pensiyalarının sığorta hissəsinə yönəldiləcək.

Sosial sığorta haqları hesabına ödənişlərin tərkibinə daxil olan xərc elementləri və onların məbləği aşağıdakı kimidir:

- Əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinə görə - 8,03 mln. manat;
- hamiləliyə və doğuşa görə - 5,7 mln. manat;
- Uşağın anadan olmasına görə - 3,3 mln. manat;

- 3 yaşına çatanadək uşaqlara qulluqla əlaqədar - 1,2 mln. manat;
- Dəfn üçün - 3,9 mln. manat;
- Ermənistan Respublikasının müəssisələrində əmək xəsarətinə görə ödənc alan qaçqın statuslu zərərçəkənlərə - 0,7 mln. manat;
- İəğv olunmuş kolxoz və sovxozlarda əmək zədəsi alanlara - 0,3 mln. manat.

Bunlardan əlavə, cari ildə DSMF-in büdcəsindən sığortaolunanların sanator-kurort müalicəsi və sağlamlaşdırma tədbirlərinin reallaşdırılması üçün Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyası vasitəsilə 7,9 mln. manat (ötən illə müqayisədə 3,03 mln. manat və ya 62% çox) xərclənməsi nəzərdə tutulur. Proqnozlara əsasən, 2007-ci ildə məşğulluq tədbirlərinə 5,1 mln. manat, o cümlədən işsizlik müavinətinin ödənilməsinə 2,1 mln, peşə hazırlığı, yenidən hazırlıq və haqqı ödənilən ictimai işlərin təşkilinə

0,8 mln. manat xərclənməlidir.

Nəhayət, bu il DSMF-in maliyyəsi hesabına əlillərin sosial müdafiəsi tədbirlərinin həyata keçirilməsinə və əlillərin sosial müdafiəsi orqanlarının saxlanılmasına 11,3 mln. manat vəsait yönəldiləcək. Həmin vəsaitlərin 1,4 mln. manatı əlillərin sağlamlığının mühafizəsi və tibbi bərpasına, 7,4 mln. manatı əlillər üçün mənzil tikintisinə, yerdə qalan hissəsi isə əlillərin sosial müdafiəsi sahəsində texniki və təşkilati məsələlərə sərf olunacaq.

VƏTƏNDAŞ CƏMIYYƏTİ İNSTITUTLARININ BÜDCƏ PROSESİNDƏ İŞTİRAKI

Milli Bütçə Qrupunun timsalında Azərbaycan təcrübəsi

Əsas missiyası - bütçənin şəffaf və səmərəli istifadəsi sahəsində təşəbbüsləri ictimai marağa çevirmək, bütçəni hökumət nümayəndələrindən başlayaraq, sadə vətəndaşlara qədər hamının anladığı halda təqdim etmək olan Milli Bütçə Qrupu (MBQ) 2006-cı ilin fevral ayından fəaliyyətə başlayıb. Ölkənin bütçə sahəsində fəaliyyət göstərən tanınmış QHT-lərin birgə təşəbbüsü ilə yaradılan MBQ-nin əsas məqsədi bütçə məlumatlılığını artırmaq və populyarlaşdırmaq, bütçə qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsinə nail olmaq, bütçə prosesində ictimai iştirakçılığa və qərarların qəbul edilməsində ictimai təsirə nail olmaq, bütçə prosesində hesabatlılığı təmin etmək və bununla bağlı beynəlxalq təşəbbüslərdə iştirak və inteqrasiyadır.

MBQ öz məqsədlərini reallaşdırmaq üçün bir çox işlər görüb. Belə ki:

■ 2006-cı il dövlət bütçəsindən sosial, təhsil, infrastruktur layihələri üçün nəzərdə tutulan xərclərin, Naxçıvan, Gəncə, Sumqayıt şəhərinə ayrılan dotasiyaların monitorinqi aparılıb;

■ MBQ üzvləri Amerika Birləşmiş Ştatlarının Beynəlxalq Bütçə Layihəsi (International Budget Project) tərəfindən 2 treninq keçirib. Onlardan biri Bakı, digəri isə Vaşinqton şəhərində olub. MBQ üzvləri isə öz növbəsində digər QHT və KİV nümayəndələri üçün də 4 təlim təşkil edib. Təlimlər bütçə anlayışı, bütçə gəlirləri, xərcləri və kəsiri, sadə bütçə hesablamaları, bütçə xərclərinin monitorinqi və vəkillik mövzularında olub;

■ MBQ 2006-cı ildə iki dəfə alternativ rəylə çıxış edib. Birinci rəy "2005-ci il bütçəsinin icrasına", ikinci rəy isə "2007-ci ilin proqnoz bütçəsinə" həsr olunub. Yeri gəlmişkən qeyd

edilməlidir ki, Azərbaycan Respublikasında Hesablama Palatasının rəylərinə alternativ rəylərin hazırlanması təcrübəsi ilk dəfə olaraq MBQ tərəfindən həyata keçirilib;

■ Dövlət qurumları və beynəlxalq təşkilatların nümayəndəliklərini dövrü olaraq xəbər bülletenləri ilə, eləcə də nəşrlərlə təmin edib;

■ MBQ öz fəaliyyətində KİV nümayəndələri ilə işi ən vacib istiqamətlərdən biri kimi seçib;

■ MBQ üzvlərinin həyata keçirdiyi bir sıra layihələrin nəticəsi kimi müxtəlif dövlət qurumlarına tövsiyə və təkliflər hazırlanmışdır. Bəzi dövlət orqanları ilə uğurlu əməkdaşlıq qurulmuşdur;

■ Revenue Watch İnstitutunun dəvəti ilə "Amerikada Federal bütçə prosesi və Vətəndaş Cəmiyyətinin bu prosese cəlbi" layihəsi çərçivəsində ABŞ-a səfər edərkən MBQ üzvləri Dünya Bankı, BVF kimi beynəlxalq qurumlar, Kongresin Bütçə ofisi, ABŞ Xəzinədarlığı kimi dövlət qurumları və yerli QHT və Vətəndaş Cəmiyyəti institutları ilə görüşmüş, təcrübə mübadiləsi aparmışdır.

Bundan başqa MBQ 2006-cı ildə bütçə prosesinə ictimaiyyətin marağını artıran və bu prosesi daha yaxşı anlamağa imkan verən bir sıra nəşrlər hazırlamışdır. Belə ki, "Vətəndaşın bütçə bələdçisi - 2006", "Bütçə", "Bütçə işi", "Ünvanlı sosial yardım: ədalətlik, ünvanlılıq, bərabərlik prinsipləri", "Sumqayıt şəhər bütçəsi", "Açıq Bütçə İndeksi - 2006", "Dövlət bütçəsinə nəzarət – beynəlxalq təcrübə", "Məmurun bütçə yaddaşı" kimi nəşrlər işıq üzü görmüşdür.

■ MBQ 2007-ci ildə proqram və institusional layihələrlə fəaliyyətini daha da genişləndirmək və bütçə xərclərinin 5 istiqaməti üzrə - səhiyyə, təhsil, sosial, investisiya və regional bütçə işi – monitorinqləri davam etdirmək, bu sahədə ixtisaslaşmış QHT-lərdən ibarət şəbəkələr yaratmaq niyyətindədir.

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	3
Büdcənamə	4
1. Dövlət Büdcəsi	
1.1. Dövlətin saxlanması ilə bağlı xərclər	
1. Ümumidövlət xidmətləri xərcləri	12
2. Müdafiə xərcləri	16
3. Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə, təhlükəsizlik orqanlarının və prokurorluğun saxlanması xərcləri	18
1.2. Sosial xərclər	
4. Təhsil xərcləri	21
5. Səhiyyə xərcləri	24
6. Sosial müdafiə və sosial təminat xərcləri	28
7. Mədəniyyət, incəsənət, kütləvi informasiya və bədən tərbiyəsi xərcləri	31
1.3. İnvestisiya yönümlü xərclər	
8. Mənzil-kommunal təsərrüfatı xərcləri	35
9. Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq xərcləri	36
10. Sənaye və tikinti xərcləri	39
1.4. İqtisadi sahədə fəaliyyətlə bağlı xərclər	
11. Nəqliyyat və rabitə xərcləri	42
12. İqtisadi fəaliyyətlə bağlı xərclər	44
13. Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər	45
2. Dövlət Neft Fondunun büdcəsi	47
3. Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun büdcəsi	49
Vətəndaş cəmiyyəti institutlarının büdcə prosesində iştirakı: Milli Büdcə Qrupunun təmsalında Azərbaycan təcrübəsi	51